

КНИГОВИЩЕ

ЗА

ПРОЧИТАНЕ,

КНИЖКА III.

ГОДИНА I.

ТРЕТИЯТА КНИЖКА ОБНЕМА ТЯЯ:

1. Наставяне память на онизъ, които желаятъ да спинатъ или да прѣведжтъ една школска книга; 2. Оправяне на Пръвы познанія за дѣтца; 3. Писмо до вѣка; 4. Физическа Географія отъ М. Ф. Мори; 5. Зорница. Вѣстникъ за дѣцата; 6. Оправяне на бацинъ языкъ за дѣца; 7. Една буболечка; 8. Отсѣждането и вкусуването; 9. Образъ на Сделени-Управы; 10. Човѣкъ и синоветъ на своитѣ работи; 11. Пропастъта; 12. Добавяне на Българско-Френскій Рѣчникъ; 13. Платъ за Българска Граматика.

Наставяне память на онизъ, които желаятъ да спинатъ или да прѣведжтъ една школска книга.

Напрѣднуването на единъ народъ въ просвѣтенето са мѣри безъ дума по напечатанитѣ му негови книги и най-вече по школскитѣ и по тѣхната продажъ. Отъ 1824 до 1874, прѣзъ педесетъ-тѣхъ тѣя години, които сж чисто полвина вѣкъ, ный сме постигнали да имаме около шестъ стотинъ напечатани различни книги токо-речи се прѣводи, което са пада едно на друго по дванайсетъ книги на година или по една на мѣсець; това не е малко нѣщо за единъ народъ, който едвамъ започнува да са учи да знае книга и да писува. Прѣди четири години прѣзъ едно лѣто въ Виена са напечатана прѣдъ очитѣ ни 150000 кж. са се школски книги, отъ които 30000 бѣха само Сметачници; сетнешній тойзъ брой показва, че Българитѣ сж прѣдадени повече на Архимедовий занаятъ отъ колкото на други науки. Въ започнуването на просвѣтенето ни издаването на свѣтъ една книга беше много мѣчно, човѣкъ трѣбуваше испървомъ да я прѣведе отъ другъ езикъ, да ходи отъ градъ на градъ да събира помощъ за напечатането ѝ, и самъ си пакъ да отиде на джльгъ нѣтъ да я даде да са штампа, че печѣтница за Български не са намираше нито въ Цариградъ, и то пакъ не беше доста, книжовникътъ са понудваше да са скита и самъ-си тукъ-тамъ да я распродава. Това е подало причина да станатъ нѣкои книжари и да започнатъ да печѣтатъ книги и за своя смѣтка. Днешнитѣ четири редовни книжарници що имаме най-ветата отъ тѣхъ не е сторила още двайсетъ години, съкоя отъ които продава на година около за 250 хил.

гроша книги, скупомъ сичко наедно смѣтнато прави тѣжко единъ милионъ! Тѣй подыръ Каржмскій бой, отъ какъ са сдобыхме съ доста наставници и си направихме токо-речи вредомъ школа, многото тѣрсене школски книги, не е дало врѣме на прѣвождачитѣ да ги нареджтъ прилично, па и книжаритѣ не сж съгледвали яко много приготвеній рѣкописъ за печѣтане, та и отъ това повечето отъ тѣхъ не сж споредъ потрѣбитѣ на народътъ. Да подадемъ пристойни цѣръ на такава неразборія, която е голѣма спѣшка за нашѣто напрѣднуване въ ученето, ный ще напишемъ тукъ нѣкои наредби, споредъ които може нѣкой да натѣжми една школска книга, щото сѣкѣй ученикъ, кога са учи, да вижда помощъ и облага отъ нея.

1. Най-първомъ човѣкъ трѣбува да бѣде наставникъ въ нѣкое школо, та между прѣдмѣтитѣ що прѣдава, да избере единъ що иска да спие или да прѣведе Български, и него прѣдмѣтъ да го прѣдава на ученицитѣ си на рѣкописъ най-малко три години наредъ.

2. Между това трѣбува да изучева добръ Българскій езикъ, и най-вече до колкото и както е потрѣбно за неговѣй прѣдмѣтъ. За това му е потрѣбно да прочита всичко щото са е писало до нинѣ за народниѣ нашъ езикъ и народнитѣ ни пѣсни. Така ако желае да спие Сметачница нему е потрѣбно да изуче тѣй да речемъ сметачниѣ езикъ, сирѣчь всичко щото са говори отъ народътъ, кога той смѣта или слага, като: смѣтамъ, слагамъ, четъ, начитамъ, броя, наброявамъ, прѣброявамъ, събирамъ, снемамъ, спадамъ, изваждамъ, дѣля, разделямъ, дѣлъ, дѣлба, дробя, надробявамъ, дробина, трошица, еднакъ, дватакъ, тритакъ, стотакъ, и т. н.

3. Трѣбува да съгледва и да са ослушева съ голѣмо вникнуване Българитѣ какъ си изричатъ мыслитѣ и съ какви думи, кога са разговарятъ или си приказватъ, и най-вече кога са каратъ двама.

4. Той трѣбува да са разговаря често съ жени и най-вече съ стари баби селянки и да ги запытва за сѣкоя една рѣчь, която му са види, че я не разбира, или, че за него тя е нова, и сичко това да забѣлѣжава редовно по азъ-буки, щото кога му дотрѣбува и подыръ година да може да го намѣри лесно.

5. Ако ще прѣвожда, то най-добръ иде отъ Френскій, Инглешкій или нѣмскій езикъ.

6. Секѣй пѣтъ, когато прѣдава прѣдмѣтътъ си що работи, трѣбува сѣко едно изричане да го прѣкарва прѣзъ капонитѣ и сѣкоя дума прѣзъ потата, и да са мѣчи съ се сѣрце да са изговаря колкото са може народно споредъ свойщината на езикътъ ни, на което трѣбува да има нѣ само либовъ и ревностъ, нж още и да е прѣдаденъ страстно на него.

7. Нж това не е още доста, той трѣбува да написва и малко изводъ отъ прѣводътъ си и да го испраца въ вѣстникътъ за смѣстване,

а отъ друга страна да съгледва и распитва що ще рече свѣтътъ за неговата статія, и да ли я разбира добръ. Най-сетѣ като види, че неговій прѣводъ е истжменъ отъ съкоя страна, той трѣбува да го даде да са печѣта, инакъ неговата книга ще бѣде прѣдъ Българскій свѣтъ: нати, горо, говедо.

8. Подыръ печѣтането ако стане потрѣба и втори пѣтъ да са щампа неговата книга, той никогашъ не трѣбува да я остави безъ да я пригледа пакъ, да я оправи или съ добаване или съ изхвърляне на нѣкои пѣща. Така само по тоякъ начинъ ный можемъ да имаме добри правилни школки книги, които да спомогнатъ намъ за напѣднуване въ ученето, въ образоването и въ истащенето, докль си съдобые народѣтъ съ млозина петински учени, за да разсѣждатъ по-лесно за доброто му.

Оправяне

на Пръвы познанія за дѣтца. Отъ I Груевъ. Седмо издание. Книжарница на Хр. Г. Дановъ и С-ѣ 1873.

Въ втората книжка Книговище ный споменѣхме, че школскитѣ ни книги са прѣпечѣтвать съкоя година като стереотипни безъ да са оправи нѣщо въ тѣхъ, и днесъ за подпорка на това щото сме казали, имаме нарѣцѣ едно списане седмо издание. То е Пръвы познанія за дѣтца, отъ г. Груева, една школка книжка много добръ наредена като за църви познана на едно дѣте; нж отъ кѣмъ страна на писмовній ѣ езикъ, тя си е останала непожтната се едно както е было и пѣрвото ѣ издание. Набѣлѣженитѣ по-доду грѣшки отъ нея не сж произлѣзли отъ незнаянето на Българскій езикъ отъ г. Груева, защото тя е написана по едно врѣме, когато ный синца се тѣкъ пишаме, и сега щото струваме за нея не е никакъ отъ нѣкаква зла мисль кѣмъ нейній списувачъ, че то е науката щото докарва, която наука е отворила веке очитѣ на нѣколцина отъ учените ни, за да говоримъ и пишемъ сѣщо и чисто Български. Брой седемъ води голѣмъ прѣтъ на свѣтътъ; той промѣнява недѣляшнитѣ дни; той измѣнява и сжщій мѣсець; той бѣлѣжи и чудесата на свѣтътъ, на кѣсо да речемъ, той има около трийсетъ и петъ значенеа; той ще промѣни, видиса, и писмовній езикъ на Пръвы познанаеа. По негова причина и ный са затекохме да оправимъ половината отъ речената книжка, а за останалото молимъ г. Груева да дотжми, и заедно да подвзимъ г. Хр. Дановъ и Дружина да я прѣпечѣтатъ, още и да подеѣтимъ речената книжарница да са прѣдварди отъ буйній порой, за който са появява веке на

книжовний нашъ прѣдѣлникъ нѣколко свѣтковици, и както са мержелѣе ще дойде врѣзъ прѣведените книги а la Witanow. Тазъ личба не е записана въ прокобяванеата на календарьтъ за въ кѣшѣ, нито човѣкъ може да бѣде пророкъ за нея, а пакъ и заради едно село, което са глѣда, не е потрѣбенъ ужитникъ.

Нека започнемъ оправянето си отъ край:

Книжница е скроено споредъ словешкото: ножица, което ще рече единъ калѣвъ въ който са гужда една книга, намѣсто да каже: книжелка, като: качулъ, качулка; ако ли е искалъ г. Груевъ да назначи едно ковчеже въ което са турятъ много книги, то трѣбуваше да каже: книжникъ, както: лажица, лажичникъ; а най-добръ е да рече книговище, както стои и рѣчь село Тжрговище.

3-й образъ. Нѣравственностъ, ако произлязатъ дума нѣравъ, то не е право, че нѣравътъ може да бѣде добръ или лошавъ; та по-добръ иде: добронѣравіе, ако нѣравъ не е турска речъ; мѣдростъ, нам. разумность или хитростъ, защо мѣдръ човѣкъ на Български значи хрисимъ или смиренъ; така човѣкъ трѣбува да разумѣва, че има Божи страхъ. Що е основа на сѣкоя разумность? что-то работимъ, а щото чинемъ дѣла остава? тѣй по-добръ е: щото правимъ; покланямы, н. кланяме; испълняваме (сѣ що?), н. да извършваме; да обычае ближны-ты си, а далечнитѣ си да мразимъ ли? по-добръ иде: да са обычае единъ другъ; спротивъ, като споредъ или наспоредъ; родители-ты си, н. бацитѣ си. Българитѣ никогажъ не казватъ: родительтъ ми; полза, н. облага; бѣдѣщій н. бѣдній.

4-й обр. И ходятъ по неговыты заповѣды, намѣсто: и държатъ или вардятъ неговитѣ заповѣди; защото човѣкъ ако започне да ходи по заповѣдитѣ, той лесно може ги стѣпчи; отъ Православната ни вѣра, н. отъ нашта Православна вѣра; завѣтъ, н. зържча, порѣчка, обрѣкъ, оброкъ.

5-й обр. Приучвамъ се ще рече развалямъ се отъ ученето; въспитане, нима нашта рѣчь отгледване нѣма сѣщото значене? нужда, н. потрѣба или притрѣба; обработване, н. истащене: така оглѣдване е истащене на сѣрцето и на духътъ; трудъ, н. грижа; чувство, н. осѣщане, човѣкъ осѣща и сѣ очитѣ; така петь-тѣхъ осѣщанеа сѣ; гледането, чуенето, в)куснуването, душенето и пипането.

6-й обр. Орѣдіе е отъ словешкото орудіе, намѣсто нашто: стѣнало; особено, н. най-вече, землеописаніе, словце (и) отъ дѣла ли е дошло тука? чѣсти, н. дѣлове или мѣста; клѣбо, н. ваякъ или дыня; главны страны, н. главны крайща.

7-й обр. Кога има дума истокъ защо ли е Вѣстокъ? Западъ, отъ г. захождамъ става заходъ, а нѣ западъ; тука трѣбува да са добави: утро, вечеръ, пладня и полунощъ; заливъ, н. разливъ. Отъ г.

разливаѣ не може стане рѣчь заливѣ; пристанище, н. пристанѣ както застанѣ.

8-й обр. Прѣсна, намѣсто: сладка вода. Нима морската вода не е прѣсна, брѣгъ, н. край. Брѣгъ може да бѣде и всрѣдъ една цѣлина: той ходи край рѣката; островъ, н. срѣдорѣкъ или срѣдоморѣ.

9-й обр. Огнемѣтна, намѣсто: исхвърли или избухни-огнь; въ кои-то ся раждатъ доста жита и други растенія (и тѣ ли са раждатъ?) за прѣхрана на чювеци-ты и на животны-ты... които даватъ малко жита, н. дѣто растатъ доста жита и други трѣви за храна на човѣцитѣ и на гадинитѣ... които пушатъ малко жита; много малко, н. яко малко; плодородіе, н. родливостъ.

10-й обр. Прохладенъ, намѣсто: хладенъ или расхладѣнъ; царства на естеството, н. царцини на саморастѣта: гадински, трѣвини и ископателни отдѣлъ. Саморастъ са казва съ една дума сичко, щото е направено отъ Бога и си расте само спорѣдъ единъ назначенъ Него законъ; надарени съ животна сила, н. които иматъ жива сила; растенія, н. растѣци.

11-й обр. Естествена Исторія, н. Саморастна Исторія; металъ, н. расовецъ; обгоряватъ, н. сгорещаватъ или нажежаватъ; ковж, н. клепя, исклепвамъ?

12-й обр. Пржгава, намѣсто: жилава или прѣвивлива; лесно ся топи въ огнь, н. въ огньтъ; топчета, н. шикалки; сѣждове калаисватъ, н. сѣдове калаисватъ; нахитъ, н. гиздило; почти, н. токорѣчи; много рѣдко, н. млого мѣчно, защо златото не е тѣливо.

13-й обр. Кварятъ, н. разврѣждатъ или развалятъ; расширява, распуца; тепломѣръ, н. топлотѣръ; сплавъ каква рѣчь е? зашто служатъ? н. въ каква потрѣба влизатъ? удовлетвѣе, н. пригода; прѣхрана, н. храна; кахвеното дърво, н. дръвче кахве.

14-й обр. Начнуватъ, н. правятъ; всички растенія, н. сичкитѣ; млекопитающі (!), н. млѣкари или бозайни.

15-й обр. Мягкокожи, н. тѣлнокори, меки кости; чирепокости, н. дебеликори, костенурчни, якикости, наѣккоми, н. буболечки. Тате, я вижъ каква хубава буболечица си хванахъ. — Това е Калинка, млого потрѣбна буболечица; животнорастенія, н. животнорастѣци, зарастѣ; надаренъ, н. даренъ.

16-й обр. По шѣра на кожѣтъ, намѣсто: по цвѣтътъ на кожата; туплесто, н. обло; раздѣтъ, н. сплесканъ; жителѣтъ по цѣла Европа, н. людѣето по цѣла Европа.

Писмо до вѣка.

Господине списовачо на вѣка,

Въ прѣдсловіето на пхрвѣй брой отъ вѣгътъ, вый расказахте

на дълго и широко сичкитѣ длѣжности за вѣстникарицината, а на кой езикъ ще са списува вѣстникътъ ви не споменѣхте нищо; зато ный идемъ простичко да ви кажемъ, че днешний ви писмоветъ езикъ не е онѣзъ, който го говоримъ ный Българетѣ, да оставимъ на страна да смѣтаме на колко хиляди души ще са намери единъ, щото да го разбира. Народний ни езикъ е намъ безцѣнъ камакъ, ный трѣбува да го не отхвърляме, че нему длѣжнѣмъ и за Православната Българска Черкова; той, кога е написанъ разумливо, споредъ както го иска свойщината му, е сладкъ и пріетенъ на сѣкиго отъ насъ, а мѣченъ и трѣпливъ, кога го не проумѣва пѣкой. Неговото знаѣне е потребно на сѣкий ученъ Българинъ и най-вече на единъ вѣстникарь, че най-тежко пѣщо е кога човѣкъ поучава людѣето, и тѣи да го не разбира. Не е чудно вый, господине, да искате да основавате за Българитѣ другъ единъ писмоветъ езикъ освѣнъ говорний, нѣ то е работа за която трѣбуваше отъ по-напрѣдъ да обадите на Българскій свѣтъ; зато ный са наемаме да ви направимъ пѣкои забѣлѣжки, които като разгледате добръ и ги намѣрите право казани, надѣвамса да бѣде не само закрыльникъ на тази народна правда, нѣ още и добръ проповѣдникъ за светата мисль, която е да говоримъ и да пишмъ чисто Български.

Нека започнемъ отъ челото на пѣрвий брой:

Рѣчь вѣнъ като сѣществително име не е позната на Българитѣ, зато не струвахте злѣ ако истѣлкувате значенеата ѣ въ единъ отъ листоветѣ ви; тя да са побългари, трѣбува да ѣ са добави ставица тѣ; вѣкътъ, като: прахътъ, прагътъ. Това да разберете по-добръ, ный ще я промѣнимъ съ дума врѣме. Кой пише това? врѣмето; кой приказва това? врѣмето; дайте ми врѣмето да го прочетѣ; това е написано въ врѣмето; пощата дойде и не донесе врѣмето.

Относя ще рече кара или закарва: рѣката относя кунѣето малко по-малко надолу; намѣсто: за, заради или до.

Уредничество произлазя отъ г. уреждамъ, което има само това значене: побрѣгувамъ или развалямъ: уредихме работата; намѣсто да са каже: писачница.

Спомоществованіа е една дума, която Българитѣ нито проумѣвать, нито могѣтъ да ѣ изрекѣтъ, че е много дълговата; седмѣрична, намѣсто: спомогане или спомощъ.

Управленіе, намѣсто: управа или оправяне.

Отпраща е съставно отъ г. прѣа и пр. отъ което на Български пѣма никакво значене, намѣсто: ще са праща или испраща.

Притежателъ, намѣсто: стопанинъ.

Съчинителъ, намѣсто: списувачъ.

Испращанитѣ, намѣсто: испратенитѣ или които са испращати.

Частны помѣстваніа, намѣсто: страни, отдѣли, людски или

отъ страна на познайници смѣстѣванеа. Обажданеа са смѣстевать въ вѣстникътъ и са не помѣстевать отъ него.

Почнуваме, намѣсто: започнуваме.

Считамы за свой дългъ, нам. смѣтаме или имаме за наша длѣжностъ.

Речь публично си пѣма тукъ мѣстото, че онова, което са обнародва прѣвъ вѣстникътъ, знаемъ го синца.

Да изразимъ дълбокѣтъ, нам. да изречемъ или да искажемъ голѣмата си.

Царското Правителство, нам. Царщината, властѣта или владанѣто.

Пепълни просѣтъ ни, нам. извѣрши или послуша молбата ни. Българитѣ казватъ: да испълна трапѣтъ съ прѣстъ или съ слама. Проба произлазя отъ г. прося, което може са каже само за единъ просякъ.

Прѣдирѣтіе, намѣсто: прѣдпрѣмане.

Бждѣщитѣ ни читатели, нам. бжднитѣ ни четци.

Маловажни, нам. малко значителни. Нѣкъдѣ Българитѣ казватъ на вжето вѣже, та ще прѣемать рѣчь вѣженъ за прилагателно.

Ласкаемъ, нам. милкувамса или блазняса.

Напълно съзнаваме, нам. яко добръ познаваме.

Неуморимо, нам. неуморливо. Отъ промѣнявамъ става промѣливъ и отъ уморявамъ — уморливъ.

Проникнатъ отъ тѣхъ (!), нам. проникналъ въ тѣхъ.

Справедливо и безъ корыстно, нам. съ правда и безъ да са лакоми за голѣма печѣлба.

Скъсеното мѣстоиме ся са пише са, както го изговарять сичкитѣ Българи.

Въ женскій родъ на сѣщест. имена нѣма винит. надежъ. Речь же на са пише се съ а, а нѣ и съ ж.

Въ думи: прѣтъ, кръстъ, кръвъ са задържава сѣкогажъ буква ж или ѣ: крѣтъ, крѣвъ, прѣтъ; защото прѣди намѣрването на юсоеровото правописане отъ нашѣтъ Колубовци, Българитѣ сѣ писали тѣй: крѣстъ, крѣвъ, прѣтъ, и така ги изговаря днесъ повече народртъ.

Физическа Географія отъ М. Ф. Морн. Ирввелъ Д. Витановъ.

Издава Книж. на Хр. Г. Дановъ и С-іе 1873.

Намѣсто да сѣдимъ да оправяме езикътъ на който е написано това Саморастно описане земя, ный ще са благодаримъ да кажемъ нѣколко думи изобицо за прѣводѣтъ му, що са е побхрналъ г. Витановъ, та намѣсто да прѣвожда Географія за насъ Българитѣ, той ни основава писмоветъ езикъ, две нѣща докрай различни едно отъ друго. Тазъ

География както са рече е написана на единъ езикъ, който Българскій народъ ни дума никадѣ, нито пакъ вѣрваме да има въ цѣла Европа другъ народъ да говори таковото нарѣчіе. Г. Витановъ, видиса, като са е научилъ Руски и са не е залягалъ никогажъ съ Българскій нашъ езикъ щото да му бѣде присърце, той гледа сичко, което е народно, че не е Българско. Освѣтъ това, негова милость мисли, че е сполучилъ въ прѣводѣтъ си, та желае подбождане отъ момцитѣ и за други подобни работи. Колкото отъ наша страна, ний отъ се сѣрце ще кажемъ г. Витанову да си не губи врѣмето нито да си хѣби мастилото другъ пѣтъ за такивито прѣводи, защото, което не е народно, то не е и Българско; сѣщото врѣме да му кажатъ, и други правосѣдни наши четци.

Зорница. Вѣстникъ за дѣцата. Редакторъ І. К. Гринъ. Цариградъ.

Печ. на Д. Арамѣана. 1874. Година 8, брой І.

Съ радостъ идемъ днесъ да здравосаме излазиянето пакъ на вѣстникъ Зорница, и още повече що глѣдаме човѣци нѣ Българи да са грыжатъ за народното наше истащане и просвѣтене. Прѣзъ тоякъ вѣстникъ ний ще можемъ да познаемъ по-лесно цѣла Америка отъ къмъ сѣко изписане; той ще ни бѣде съ врѣме и както ухѣтникъ за изучаването на народній нашъ езикъ, защото въ него човѣкъ съгледва сичкитѣ народни думи и кроежи увардени, нѣщо, което мѣчно са срѣща въ прѣводитѣ отъ нѣкои наши учени. И ако има нѣвѣдѣ въ писмовній си езикъ да са е отплесналъ г. Гринъ, списувачѣтъ на казаній вѣстникъ, то не може да са брой за негова грѣшка, а на неговій наставникъ. Ний по-долу нарѣждаме нѣколко глосеографически бѣлѣжки, за да дадемъ причина на разумній да стане по-разуменъ. Г. Гринъ пощо живѣе въ Цариградъ, дѣто са намиратъ отъ сѣкое село наши Българи, може да испыта и издири сичко щото са изписа за народній нашъ езикъ и да даде правда на забѣлѣжкитѣ ни.

1-й спонецъ. Отъ другѣтъ странѣ, намѣсто: отъ другата страна. Българскій езикъ нѣма падежи въ женскій родъ на нар. имена. Това е направено споредъ нашѣ прѣведени отъ Руски езикъ Грамматики. Въ народѣтъ са чуе чисто а: Дай си, мѣжо, жената, а ты иди въ трѣнието; който слуша людіето, той си напуца жената. нар. прич.; островъ, н. срѣдоморъ; мрачни лѣсове, н. тѣмни гори; птици, н. пилци или втичета; картина, н. образъ или шампа.

2-й спон. Смарагдъ, намѣсто: бирсеръ; понеже, нам. защото; лѣсковозелена, н. лѣскава зелена. Народѣтъ казва: бѣла чѣрвена мома; и като злато жѣлта голѣмѣхъ еднѣ опашкѣ, н. и една опашка жѣлта като злато; украсено, н. накичено или патруфено.

3-й спн. Твърдѣ много, намѣсто: яко много; но дѣте мое, н. нх, сынокъ: си, н. са. Народѣтъ никадѣ не изговаря си; расхубавя(?); ако правишь това ты, н. ако ты правишь това; пріятель, н. прієтенѣ; картж, н. харта; карта казваме бжклицата; туземцитѣ жители, н. самороднитѣ седачи; сушата, н. горещината; възлѣзе, н. вѣскачи; промуши, н. продупчи; оскудно стѣ вода, н. отъ пѣмане вода; защото е създалъ, н. че е създалъ.

4-й спн. Пѣсень за повжтж годинж, намѣсто: пѣсень за нова година: Прѣзъ тояжъ годишень околъ на млозина са вече свжршиха днитѣ; тукъ ги не видимъ ный; тѣ са прѣставиха на вечній животъ; чрезъ, н. прѣзъ; нашій Спасѣ, н. нашъ Спасѣ; пълно момче, н. крѣвено момче; въ крайтъ на еднж махалж, н. край единъ вжртопъ.

5-й спн. Звукъ, намѣсто: гласъ; тржбж, н. тжрбило; готварница, н. готвачница.

6-й спн. Внезапно, намѣсто: ненадѣйно, изведнажъ; лапи(!), н. крака; покрити съ ужлты, н. обрасли съ възжжлти; послѣ, н. сетѣ, подыръ; сѣнкаво, н. сѣнчесто; хый, н. ю; и нему ся щяло, н. и му са нещяло; бычтъ, н. плетеницата, тоягата, кривакътъ.

7-й спн. Любезна, намѣсто: обычлива, миличка; читателитѣ, н. четцитѣ; на повъ видъ(?); за да са ползувать, н. да виждать облага отъ; обясненіето, н. изясненето; намѣреніето, н. помысльта; особно, най-вече; спомоществователи, н. спомощници, записувачи; да ся забавять, н. да ся залжтвать; очаквамы, н. чѣкаме или са надѣемъ; да ся постараятъ, н. да са погрыжаты; вмѣсто, н. намѣсто; като ги приключите, н. като ги турите вжтрѣ; уздрави-те, н. обзаложите или заздрави-те; побывъ, н. отбивъ, снемане: той ми отби петь на стотѣхъ; течене, н. излизане; дванадесетъ, нам. дванайсетъ; число, н. брой, четъ; на половинжтж, на полвина; четвертъ, н. четвжртина.

Седмій четъ е брой за кратица, зато и ный набѣлѣжихме само седемъ спонца отъ вѣстникъ Зорница.

Оправяне

на Баштинъ языкъ за дѣца. Прѣва книга. Вторый дѣлъ — прѣва книга за ученіе слѣдъ букуваріа съ изображеніи. Натѣкми(?) Д. В.

Манчевъ. Пято издание. 1874.

42-й образъ. Чясти на чловѣческото тѣло, намѣсто: ставове на човѣшкото тѣло; бедро, нам. кжлака, копанче; стжпало, нам. ходило; а р. тжрбухъ и чжрва не влизать тукъ; нога, нам. кракъ. Ный не

можемъ да разберемъ каква грозотѣ и горчивина намира г. Манчевъ въ дума кракъ, та я е промѣнилъ съ — нога, когато повечето отъ четири милиона души говорятъ — кракъ; тя са е задържала и въ влашкий езикъ. Власитѣ наричатъ октоподѣтъ кракарица, една рѣчь, що и ний можемъ да я приедемъ намѣсто — осмокракъ. Отецъ Неофитъ Рылскій въ своята Болгарска Грамматика казва, че да са облагороди бѣлгарскій езикъ трѣбувало да са приеме, кога иде дума за човѣкъ, рѣчь нога, а за по-долни прѣдмѣти — кракъ: човѣкъ има двѣ ноги, прѣстолѣтъ стои на четири крака; а пакъ въ народний езикъ е противно: ний казваме подножи дървенитѣ крака въ станѣтъ, и станогата на една буболѣчка, а за сичкитѣ други прѣдмѣти употрѣбяваме рѣчь кракъ. Кой ли има правда? — то са знае, че мнозината.

44-й обр. Българскы имена. Защо ли е забравилъ г. Манчевъ да пише тукъ и име Невѣнка, което е употрѣбилъ въ 3-та си книга?

45-й обр. Еднажъ пролѣтъ, намѣсто: на пролѣтъ; было още студено, нам. врѣмето было още студено.

46-й обр. Господъ съжалилъ овцѣтъ, намѣсто: Господъ са смилить за овцата; вълна, нам. вълната; умислено, нам. то умислено; майка му му надѣжла вълнѣнѣ ризѣ и вълнѣны чорапы, нам. майка му го облѣкла съ памучна риза и му обула вълнени чорапи; трѣчамъ, нам. тичамъ, че е по-гладко и е по-прѣтно.

49-й обр. Спорядъ врѣсть и поминѣкъ, намѣсто: спорѣдъ врѣстѣта и поминуването; художникъ, нам. занаятникъ.

51-й обр. Антра, намѣсто: Етаръ: «Зашто си го зялъ?» — Незнаихъ чѣ ie. «А не знаешъ ли, че не ie твоie?» Това е заето отъ 63-й обр. на Болгарска Грамматика отъ Неофита Рылца, 1835. дѣто стои така: Не знаихъ чи е твой: а той му рече: ами не знаи ли че не е твой? Тукъ отецъ Неофитъ критикува Рыбний букваръ и казва мѣжду другитѣ и това: Сичкитѣ тѣя предречени злоупотребенія нахождатсе въ букваръ изданный въ 1824 лѣто, на простыатъ(?) языкъ Болгарски, отъ П. Х. Беровича. (Спорѣдъ насъ Рыбний букваръ е много по-добръ на Бѣлгарски отъ колкото взаимноучителнитѣ таблици). Що ли тѣрси горѣреченото питане въ Баштинъ языкъ, дѣто му не е нито мѣстото, нито приката? Нима г. Манчовъ е прочелъ нѣкогажъ отецъ Неофитовата Грамматика щото да забѣлѣже едно таково нѣщо? ний не можемъ да повѣрваме.

53-й обр. Пять чувства. (Глед. Оправяне на прѣви познанія за дѣтца, обр. 36-й въ Книговище).

54-й обр. Трудолюбіе, намѣсто: работливостъ; штедрота, нам. спорностъ; жалость, нам. жалностъ.

55-й обр. Бжпалникъ, намѣсто: крѣщилиница; црѣква е Божій домъ, нам. черковата е Божа къща.

56-й обр. Пчелы на пролѣтъ, намѣсто: пчелитѣ на пролѣтъ; защото тукъ са хортува изобило за всичкитѣ пчели, а нѣ за нѣколко отъ тѣхъ; сѣлицето стоило снѣга по поле-то, намѣсто; снѣгътъ са истопилъ отъ сѣлицето; очичкы-ты, нам. очичата; пожиги, нам. крачка; защото съ пожигитѣ людѣето кроятъ дрѣхи, нито пакъ бержтъ медъ съ тѣхъ; махнжлъ, нам. прѣстаналъ; видѣли, нам. тѣи видѣли; всичкы, нам. сичкитѣ.

57-й обр. Чрѣшжтж, намѣсто: черѣшата; милинки, нам. милички. Който е ялъ въ Сливенъ милинки, той може да проумѣе подобръ разликата между тия двѣ думы; ни джхъ (какжвъ?), ни медъ, нам. нито джхъ, нито медъ; чашицж-тж, нам. чешулката.

59-й обр. Крънж главж, намѣсто: крина главица. (Това трѣбува да са направѣ по на Български).

63-й обр. Рыбаръ, лисица и влъкъ, намѣсто: рыбарьтъ, лисичата и вълкътъ.

66-й обр. Мене быхж, быхж, и ми расцѣпихж главжтж, намѣсто: мене биха, биха, та ми расцѣпиха главата. Ижрвото е споредъ новомодное правописаніе изобретено отъ господина профессора Маичева; да та іахнж, по-добръ иде: да ти са іахна.

Една буболечка.

По то врѣме нѣщо са въртеше надъ главитѣ имъ и паднува зачасъ прѣдъ тѣхъ на трѣвата. То беше една зеленѣхва буболечка, единъ хубавъ бржмбаръ наиченъ съ бѣли и вжлнѣсти крила и съ тѣсно бранице.

«Погледни, побратиме, каза Петковъ, ето че ни дойде едно залжгване. Покажи ми още нѣкои чудеса отъ Бога!»

Желѣзковъ олови буболечката нѣкакъ-си съ прѣдвардене, разгледа я, и започна да размислева; сетиѣ отведнажъ челото му са набжрчи като отъ надѣжба за надвиване! Човѣкъ можеше каза, че му е паднало отъ небѣто единъ ненадвигливъ доводъ; тжй, като започна исжхрвомъ съ паставнически гласъ, и са расналаваше малко-по-малко споредъ както тайната причина на уката проникнуваше въ разговорътъ му:

«Азъ, мухаръ ли, каза той съ едно явно добродушіе, трѣбува, виждамъ го добръ, да са опрѣдѣля въ знаянето на смиренитѣ си науки. Азъ не сжмъ единъ ученъ човѣкъ!»

— Най-просвѣтеній и най-добръ обржженій съ науката, отговори Петковъ, вижда бржжко междитѣ на срѣдствата си и на силата си, когато иска да проникне много рано въ потаенитѣ нѣща на тоя свѣтъ.

Сжщій даръ са исхжбява и са разваля на това, прѣди да може распржетне истинната свѣтлина!

— Ный невѣщитѣ, каза пакъ старецътъ, вжрвимъ въ помысльта прѣзъ най-леснй и най-кжсй пжтъ: ный отваряме просто очите си, и Богъ са показва намъ въ голѣмостъта на своитѣ работи.

— За тоя край, ный сме сговорни, каза Петковъ.

— Нека си вжрвимъ изъ пжтътъ! Една сламчица бѣше доста да вы направи да разберете тоя разумъ, който управа свѣтътъ; една пиперуда вы направи да прѣдвидите законътъ на вселенското нагласне; сега тойзъ гиздавъ бржмбаръ, който сжщо тжй има животъ и вжрвежъ, и образяването му е по-горне отъ неперужното, ще ны заведе може бы по-далечъ. Вый сте прочели само единъ образъ отъ голѣмата книга на саморастъта; азъ сжж обжрна листото.»

Петковъ приблизи до него, и съ единъ много прѣдупрѣдителенъ поглѣдъ разгледа буболечката що старецътъ му показваше.

«Вый виждате тазъ малка животинка; съ мощността да създаваме, сичката човѣшка дарба не можеше нищо добави на образяването ѝ, толкозъ то е добръ смѣтната споредъ потребитѣ му и помысльта, която му е была отрѣдена. Тя има крылца, за да прѣминува отъ едно мѣсто на друго, закрылки надъ крылцата си, за да ги брани и да са закрыля и тя сама отъ приближенето на корави тѣла; тя има още грждитѣ прѣкрити съ една ризица, очитѣ съ една сплетена ржшетчица, за да не може тржнчето отъ нѣкоя шинка или жилото отъ нѣкой врагъ да ѝ отнеме свѣтлината. Тя има рочка, за да опытва сжжжжитѣ, които са прѣдставитѣ; като живѣе отъ ловъ, тя има бжрзи крачка, за да достига грабежътъ си, желѣзни челюсти, за да го раскжсва, да пробива земята, да си прави легло и да носи тамъ лотътъ си или яйцата си. Ако нѣкой насрѣщникъ по-силенъ отъ нея я докачи, тя си има приготвено една люта и отровита водица, която ще може лесно да го распжде. Единъ врасълъ самободъ ѝ е показалъ испжрвомъ срѣдствата да са грижи за храната си, да си прави легло, да употребява сачевата си и оржжеата си! И недѣй вѣрва, че другитѣ буболечки отъ кжмъ тая страна оставать по-долу отъ нея. Сичкитѣ си сж зели дѣлбата въ това многоприлично сподѣлене на дарбитѣ отъ саморастъта! Прѣсторката са оплашева като обнеме различността и множеството на употребенитѣ срѣдства отъ прѣдвиждането, за да заздрави сжществоването и трайността на тия най-долни бѣщири! Сега, нека ги оприличимъ, и вый ще видите, че това слабо създадено е доста понѣ въ една потребба да отрѣди безкрайната прѣдѣлителна брѣзна, която отлжча човѣка отъ говедото!»

«Човѣкъ са е родилъ голъ и слабъ на земята, непохватенъ да граби като пилецътъ, да тича като сжрната и да пжлзи като зжмята! безъ срѣдства ради бранене верѣдъ страшни врагове обржжени съ остри ноктиѣ и съ бодли; безъ леснини да са опира на лошето врѣме, верѣдъ гадини увити съ

рона, съ луспи и съ кужуси; безъ завѣтъ, когато съкоя е имала своята пещера, своето легло, своята кора и своята чхрушка; безъ оржжеа, когато всичко са е показвало обржжено около него и срѣщу него! Е добръ! той е поискалъ отъ аслантъ пещерата му, за да седи тамъ, и аслантъ са е оттеглилъ прѣдъ неговий погледъ; той е отхмналъ отъ мечката кужухатъ и, и си е скроилъ отъ него пхрвото облѣкло; той е извадилъ рогѣтъ на быкѣтъ, и си е направилъ отъ него пхрвата чяша; сетиъ той е ровилъ земята дору до джлбочинитъ и, за да тхрси тамъ сачевата за бждната си сила; отъ едно рѣбро, отъ една жилка и отъ една тржстинка, той си е направилъ оржжеа; и орелѣтъ, който испхрвомъ, като е гледалъ неговата слабостъ и голотіа, готвилъ са е да страчи логѣтъ си, ударенъ верѣдъ въздухѣтъ, е падналъ мрхтва прѣдъ краката му, само и само да му даде едно перо като напичване за неговий косатникъ!

«Между гадинитъ, има ли една, само една, която е могла да живѣе и да оцѣлѣе на такъвъ редъ? Нека отлжчимъ за единъ часъ работникѣтъ на своята работа; нека отдѣлимъ Бога отъ саморастѣта! Е добръ! саморастѣта е направила сичко за тази буболечка, и нищо заради човѣка! Така човѣкъ е трѣбувало да бжде произведена на разумѣтъ, и още по-добръ отъ онова на платѣтъ; и Богъ, като му е далъ тази небѣсна дарба, създалъ го е слабъ и окаянъ, за да знае да я употрѣби, и за да бжде понуденъ да намѣри въ себе-си началата на своята голѣмина!

— Нж, побратиме, прѣвѣри Петковъ, какво ли толкозъ безцено има тази дарба, тжй наречена Божа, що са е паднала на родѣтъ ни? По-горни отъ гадинитъ въ толкозъ измисанеа, ный сме по-долни отъ тѣхъ въ много по-други; и сжщата тази буболечка, за която вый ми приказхте чудеса, не е ли достойна да раздрагне завистѣта ни и да породи въ насъ повече едно осѣщане за смирене отъ колкото едно осѣщане за гордѣливостъ?

— Нѣ! защото гадинитъ, въ тѣхнитъ сжществени деянеа, не сж са промѣнили никогжъ. Каквито сж сега, такиви сж быле и съкогажъ; щото знаять ныиъ, тѣ сж го знаали съкогажъ. Ако и да сж добути истжкмени, то въ тѣхъ не може да бжде напрѣднуване. Тѣ не живѣять никакъ съ тѣхното си сжщо вжршене, нж съ онова що имъ е дадено отъ Създавника. Така отъ какъ свѣтъ свѣти, касторитъ си са сграждали колыбитъ по едно и сжщо набрѣздяване; гжсеницитъ и паяцитъ сж прѣли и плели тѣхний си кожухарци и паужини споредъ иститъ кроежи; джнечеата на пчелитъ сж имали съкогажъ редовний шестокжтникъ; и едритъ мравки въ съко врѣме сж брѣздили безъ перигелъ околности и завои. Свойщината на тѣхната майсторіа е еднаквостѣта, защото тя произлазя отъ една слободна още и създавателна мисль. Разсжждайте сега! Отъ сичкитъ създадени живини, човѣкъ са-

мо има разсѣждане, измиселеване, мисль за дѣлжностъ и за тайна работа, размиселеване, прѣвѣзнясане и либовѣ! Самъ-си той си са опрѣдѣлива отъ размиселеването, а нѣ отъ самободѣ; самъ-си той има прѣдвиджане за единъ другъ свѣтъ; самъ-си той познава животѣтъ и смъртъта!

— Безъ омысль, каза Петковъ, нѣ, да продумаъ и втори пѣтъ, онова щото отлича човѣка отъ гадинитѣ толкозъ ли е за негова облага? Защо Богъ ни е далъ разумъ, който ны сбѣркува, и една наука която ны мами? Съ высокій ни умъ, ный правимъ често милость на насъ сѣщитѣ! Защо самата прѣдимствена живина токо сѣщита тя да испада на побѣркуване? Защо ный нѣмаме самободѣтъ на гадинитѣ, или гадинитѣ разумѣтъ ни?

— Защото не сѣ быле създадени за истата помысль. Богъ не чѣка отъ тѣхъ добродѣтель. Дайте имъ разумъ и слободенъ изборъ въ навѣртанеата имъ и въ хранитѣ имъ, и вый ще развалите завчѣсь равновѣсіето на свѣтътъ. Създавикѣтъ е искалъ щото поврѣхнината на тоязъ земски ваякъ, и още и дѣлбочинитѣ му, да бѣдѣтъ испълнени съ живи дыхѣ, и животъ да има навѣждѣ. И, отистина, въ равнината, въ доловѣтъ, отъ врѣхъ на планинитѣ дору до днѣземя, по дрѣвѣто още и по скалитѣ въ морета, въ езерата, въ рѣкитѣ, въ вадитѣ, по крайщата имъ и въ леглата имъ, въ пѣсакѣтъ и въ блатищата, по сичкитѣ климати, подъ сичкитѣ ширини, отъ единѣй полусъ до другѣй, сичко е населено, сичко си вѣрви нагласено и заедность. Верѣдъ пустинитѣ както и задъ една сѣмчица, асланѣтъ и мравката си стоятъ на постѣтъ, който имъ е былъ отреденъ. Сѣкоя живина има дѣлбата си, сѣкоя има забѣлеженото си отъ по-напрѣдъ мѣсто; сѣкоя си обываля тамъ въ прѣдвиджанѣй си околѣ; сѣкоя е задѣржана тамъ въ междитѣ си: защото е трѣбувало сичкитѣ тѣзъ колыби на тазъ безмѣрна прѣграда да бѣдѣтъ напѣлнени: ты сѣ и напѣлнени; никоя не може да излѣзи отъ дома-си безъ да не умрѣ. Самъ-си човѣкъ ходи навѣжде и живѣе вредомъ! Той прѣминува прѣзъ океанитѣ и прѣзъ пустинитѣ; той распѣнва шатрата си по пѣсакѣтъ, или згражда свойтѣ палати край езерата; той живѣе верѣдъ снѣговетѣ на Алпѣйски планини, както и по горѣщинитѣ на поврѣтнѣй околѣ; той има цѣлѣй свѣтъ за гѣлабарникъ.

— Нѣ ако Богъ управа тоя свѣтъ, каза Петковъ, защо има толкозъ злодѣянеа верѣдъ човѣшкитѣ дружини, и злочестини въ саморастѣта? Азъ са чюдѣ наедно съ васъ за голѣмливото сподѣлене на създаденитѣ животни; разумѣтъ ми са смаева прѣдъ тазъ сватлива заедность; нѣ кога хвѣрля око кѣмъ човѣка.

— Побратиме, прѣвѣсна му думата книжовникѣтъ, не набѣдявай Бога нито за грѣшкитѣ на човѣка нито за избухнуванеата на волкѣнитѣ: той е наложилъ на платѣтъ вѣчни закони, и неговата работа са извѣршева безъ да има да са гриже, ако пѣкой корабъ потѣква верѣдъ

морето отъ бурата, или ако единъ градъ загинава отъ тѣрсене на земята. Каква ли потребба има той отъ нѣколко сѣцини, ако сѣ тѣ повече или по-малко? Вѣрва ли той за смъртътъ? Нѣ: нж той е оставилъ на душата ни да са оправя тя сама, и това го довежда саможивността на страститѣ ни. Азъ ви показахъ гадинитѣ, че послушеватъ сичкитѣ саможодѣтъ, който ги води, че тѣ сѣ токо съ слѣпи наклоненеа на имать врасли на ощеритѣ имъ каквини: човѣкъ самъ-си прави своята добродѣтель и своитѣ кривей; самъ-си той има слободна воля, защото само за него тази земя е една земя за испытня. Дърво добро, що го разработваме туку на свѣтътъ съ толкозь усилие, ще цѣвтни за насъ на небѣто. О! недѣйте мысли, че Богъ може промѣни сѣрцето на лоша-вий безъ да го не направи! че той може остави праведий въ неговата жалность безъ да му не заварди една мѣзда! Така що ли е искалъ, кога ны е създалъ? Ако ный приемяхме, на тоя свѣтъ, длжната мѣзда на нашта добродѣтель или на кривдитѣ ни, сичкитѣ честити сички шаха бждатъ почтени, и едно трѣснуване щеше бжде една обезчестителна смъртъ!»

Отсждането и вкуснуването.

Осѣщането кога е забыколено съ образи (щампи) си вжрви безъ изборъ на размыслеване; то са смаева при пѣмане работа въ тия магически галерии и не изрича нищо, и тогазъ то е чиста прѣсторка. Нж, отъ какъ сръщнува, отбира, приема или отхвърля, тогазъ то е отсждане. Кога паметъта подаде нему продълженеа отъ съставни мысли, за които е потребно вникнуването му, размыслеването му и сичкото зрѣяне, тогазъ осѣщането хваща мѣсто на единъ сѣдникъ, и отсича сѣдби, що ставать за него закони, на които набирането трѣбува единъ день да образи разумътъ му. Нж кога прѣсторката и паметъта отварять заедно захлущитѣ си и архивитѣ си прѣдъ него; кога на кжсо да речемъ дойде дума да създава, тогазъ осѣщането като си събере сичкитѣ сили, игдига са и хвѣрка вржъзъ прѣдмѣтътъ на разсжданеата си. Така отъ тази въсочина то имъ обнима заедността, и донася изведнажъ бжрвитѣ си и дълбоковитѣ си отсжданеа, които сж, ако е простено да са рече, създаенеа на дарбата.

Така отсждането е най-высокото вжршене на осѣщането: отъ това става, кога отсича сѣдба за втѣлпенеата, за мыслитѣ и за изричанеата имъ; за тѣлата, за тѣхний начинъ да бждеватъ и за каквинитѣ имъ; и кога опрѣдѣлява лики прилики и разлики, еднакости и нееднакости, сѣкакви изнисанеа и свржзки, що осѣщането прѣминува отъ недѣйна можность въ пржвъ редъ дѣецъ на саморастъта. Безъ него, прѣсторката и паметъта щяха бждатъ задатка на мысльта, или платътъ на сградата въ джрвар-

нищата; отъ него започнува добрий разумъ и умъ, дарбата и похватността; а най-вжсото изричане е събогажъ едно отсѣждане....

Отсѣждането са благодарни да одобрява и да улошава; пж вкуснуването са наслаждава и страда. То е на отсѣждането както е почетѣта на праводушїето: неговитѣ закони сж крѣпки, тайни и свещени. Почетѣта е тжика и са докача отъ малко нѣщо: такова е и вкуснуването; и кога отсѣждането са мѣри съ прѣдмѣтътъ си или го тегли съ капунитѣ, на вкуснуването трѣбува едно мигнуване око да отреди похвалата си или отврѣщането си, токо-речи любовта си или омразтътъ си, прѣвжзласянето си или дотегването си, толкозъ то е осѣтливо, отлично и бжрзо! Така вкуспницитѣ людїе сж голѣми правосѣдници на книжнината. Духътъ за критика е единъ духъ за редовността: той познава прѣгрѣшенеата сѣщо вкуснуването и ги кара на сѣдницата за присмѣвътъ; защото смѣхътъ е често зговарянето на гнѣвътъ му; и които го хулятъ не мислятъ яко, че вкуспникътъ човѣкъ е приелъ двайсетъ рани прѣди да направи една. Людїето казвать, че единъ човѣкъ има духъ за критика, кога той е приелъ отъ небѣто, нѣ само дарба да распознава хубавинитѣ и недостижноститѣ на произведенето, които той сѣди, нж и една душа, която има страсть за единтѣ и са ядосва за другитѣ, една душа що я прѣвжзлася хубавината и я распалева голѣмливостъта, и, зла сѣщо посрѣдственостъта, прави я съ непогѣждането си да увѣхне и я товари съ тжгата си.

Образъ на Сцѣлени-Управи.

Ето какъвъ е, на какъсо да речемъ, земскїй общъ изгледъ на Сцѣлени-Управи: една гора изъ цѣлината токо-речи вселенска; петъ голѣми езера на полунощъ; на зайди-слжнце, прѣголѣми ливади; въ сѣдудлекътъ, единъ бжрда планини, на които брѣздитѣ вжрвятъ наспоредъ крайщето на морето, въ единъ раздалечъ отъ двайсетъ до педесетъ левги, отъ дѣто истичать отъ кжмъ истокъ и отъ кжмъ заходъ слжнце рѣки съ по-дълго течене, съ по-широко легло и съ по-голѣма вада отъ колкото въ Европа; по-вечето отъ тѣя рѣки иматъ по нѣкой водоскокъ отъ двайсетъ до сто и четыресетъ стжпки высочина и разширени устїа като разливи; по край мореата кжмъ пладниѣ блатища непрѣкъснати прѣзъ по-вече отъ сто левги; въ странитѣ кжмъ полунощъ, снегове да траять четыре петъ мѣсеца прѣзъ годината; вжзъ едно краище отъ триста левги, десетъ до дванайсетъ града, сичкитѣ сградени съ тувли или съ различно напжстрени джски, сѣкїй отъ които има отъ десетъ до шейсетъ хиляди души; около тїя градове има джржави направени отъ джрвени пржтіе, забыколени отъ нѣколко нивя посѣвани съ жито, титюнъ или царевница, покрити по-вечето съ джрвени прави, нагорени и обѣлени стжмбели; тѣя отдѣлени нивя съ вржхари намѣсто съ плѣтища;

тѣзъ кѣщи и тыя вѣзрени нивя тѣй да са рече въ една заглѣхнала гора, която ги собира, да смалявать бройтъ и просторѣтъ споредъ какъто са простирать тамъ, и да са виждать отъ врѣхѣтъ на нѣкое бѣрдо като малки чѣрникави или жѣлтаникави отъ дама кошарки, исписани всрѣдъ една зелена поляна. Притурете едно своенравно и навѣсено небе, единъ въздухъ едно по друго много влаженъ или яко сухъ, много мѣглявъ или яко чистъ, много топълъ или яко студенъ, толкозъ промѣнливъ щото прѣзъ единъ и сѣщи день ще направи сланата отъ Норвегія и слѣнцето отъ Африка, прѣзъ четыретѣхъ врѣмена на годината; и вый ще имате самораствнй и скѣсеній образъ на Сцѣлени-Управы.

ЧОВѢКЪ И СЫНОВѢТЪ

на своитѣ работи.

§. II.

Господари! Въ сетнѣшнитѣ ни разговори показahme ви Аристофана като една отъ най-мощнитѣ личности на вѣто врѣме. Книжовното изгледване на тоя голѣмъ пѣснопоецъ е было простичко, чистосърдечно и врагъ на хытруването; неговото тѣжмено, пронириливо и безмѣрно, като са не е спирало да гледа работитѣ, было е ненаситно за избродванеа и испытванеа. При това по нѣкогажъ отмѣстителнй омразъ на пѣснопоецѣтъ го е каралъ извѣнъ прѣдѣлитѣ на правдината и на добрата наклоность. Неговитѣ докачванеа срѣщо Сократа сѣ жално единъ прочутъ доводъ. Обладанъ отъ вѣрлостьта на лютата си и прѣвѣзнесе-на самораств, той не е смѣталъ мощницитѣ. Подигравката станала клевета, или по-добрѣ да речемъ на псувны. Той са не благодари веке да не докача, още и обажда това, и смъртьта на философѣтъ теже като едно вѣчно біене свѣсть вѣзъ паметьта на неговй си отдѣлни врагъ. Нѣ ако нѣщо може оправи или понѣ да смали направената грѣшка отъ Аристофана, то е добросвѣстностьта на сѣщй му омразъ. Като са е боялъ и прѣдѣщаль съсипванеа на Грѣція, която е гледалъ тласната вѣзъ една злочестна стрѣмнина, той като чистосърдеченъ на своята татковина, поразывалъ е всичко щото му са е виждало да докарва страхъ за прѣданеата, които му сѣ быле мили и драги. Това още е было у него една спорность отъ личность.

Сентъ-Симонъ, единъ зѣлъ борягъ и той, Сентъ-Симонъ сѣрчатъ и вѣрлы, Регентовъ пріетенъ, тойзъ човѣкъ съ лесна уха, подкустрень отъ непрѣстайнитѣ здравици, които станвали въ една Регентова брѣзайна гоставка, Сентъ-Симонъ са е разсѣрдевалъ и ядосвалъ, та е писалъ съ жѣлтомѣдни мощници буйнитѣ бѣлязи отъ гнѣвътъ си прѣдъ очитѣ на прикованитѣ си съврѣменици по безчестнй спонецъ на бывалицата. Почтената личность, силнй характеръ Сентъ-Симоновъ си е отмѣствалъ за

тѣхъ общи безчестіа съ годишнитѣ си, които сж страшно отсѣждане надържано отъ изрожденцитѣ.

Иж, тежко и горко! Господари, доброто токо-рѣчи не върви безъ злото, и ако любовта на татковината и на истината сж бѣле завлѣкли Аристофана яко далечъ въ докачванеата си срѣщо Сократа, Сентъ-Симонъ, безъ да са гледа на неговитѣ праведливи и почетни мысли, дотрѣбало, както него, да си плати даването на човѣшката слабостъ. Голѣмливъ и горделивъ на своята княжеска титла, страстенъ любовникъ на хералдическата благородностъ, тойъз момакъ отъ осемнайсетій вѣкъ, обрѣженъ срѣщо разглѣзването и злосторванеата, не е можалъ да са отрве отъ присмѣвтъ на прѣкаленитѣ царидворски исканеа.

Човѣщината е грѣховита! Иж, както казва Сентъ-Бонавентюръ: «То не сж грѣшкитѣ ни, които ни проклинать, то е нашъта добродѣтель, която ны откупува.» Харни думи за тѣрпеливостъ, които трѣбува да ни подканевать да обычае човѣщината и да мразимъ злото.

Дано животописачитѣ не забравятъ никакъ тази ука извадена отъ дълбочинитѣ на бивалицата: характерътъ докарва или спира сполуката; тамъ стои тайната и изворътъ на вліяето що станва възъ дружината. Единъ распаденъ и токо-речи непознатъ пріетенъ на човѣщината, единъ животописачъ малко извѣстенъ на съврѣменицитѣ си, като е ималъ общинска повторна длѣжностъ, иж мощна и почтена личностъ, яко и силенъ характеръ, воля отъ тѣнка и добръ калѣна стомана, списалъ е животописанеа, на които вліяето е направило сегашний свѣтъ. Истина, Плутархъ е, ный го спомнихме вече, Плутархъ е направилъ свѣтътъ, споредъ думата на Русо и на Канинга. То е съ проникнуването въ знаменити покази и добръ изучени, що млозина човѣци на сегашното врѣме са достигнали отъ долний редъ на дружината да бждатъ врѣхъ на силата, на голѣмината, на богатството и на славата.

Въ Инглитера е умрѣлъ единъ сегашенъ Плутархъ. Той е Маколай, който съ своитѣ праведливи славни животописанеа е подѣялъ възъ татковината си съ най-честитъ и най-силенъ начинъ.

Каква ли по-добра книга можеше нѣкой да списува, Господари! освѣнъ да изучеа човѣшката личностъ, да са намира при нейното пораждане, да заблѣква уплѣванеата на отдѣленеата ѝ, да я задыря въ растваренеата ѝ, да казува спжнкитѣ що е трѣбувало да ги уборева, славнитѣ ѝ надвиганеа, многобройнитѣ съсипванеа и нейното славно и спорно разцвѣтене въ сегашний свѣтъ? Дѣ ще намеримъ за тѣкъ тежка и висока задатка единъ Български Плутархъ?

Въ Европа, въ Америка, съкій день човѣщината са уголѣмява; юначеството, почтеностъта, сдържането или сжрчатостъта и даровитостъта са явяватъ въ човѣка отъ най-долний редъ, и ный виждаме да излизать отъ сѣтишнитѣ чинове на дружината човѣци пжлни съ сила и добродѣтель, на която едноврѣмяшнитѣ князове не сж били похватни.

Ингилишкий обичай и новоуправата сѣ направили отъ тоявъ срѣдоморъ най-поносно мѣсто за пораждането на тѣя мощни личности. Отъ 1688, още и по-отсетнѣ, Инглитера има двѣ аристократии: една държавна (стопанска) и наследническа, друга, истинскій изворъ на голѣмината ѝ, е възмъздяването и куроната на вредността, на науката и на даровитостта. Това благородство са придобива яко мъчно; така то са дава само нѣкое истинно достойнство. Единъ простъ фабрикантъ, Робертъ Пеелъ, единъ наставникъ станалъ министръ, Шаннингъ, единъ работникъ безъ да знае нито книга нито да пишева, Стефансонъ, измыслевачъ на истжкменій самоходъ: такива сѣ, между другитѣ, имената на тѣя човѣци, които, съ своитѣ работи, сѣ са сподобили да иматъ дѣлба въ аристократиата на тѣхната земя.

Истакените на себе-си, благородството на характерътъ силата на личността, животътъ на прѣспирнитѣ и на борбитѣ, непоглеждането на мирътъ, създаватъ тѣхъ голѣми човѣци.

Въ шестій вѣкъ, папа Сентъ-Григоръ, произлѣзалъ отъ сетнѣшенъ чинъ, сѣкогажъ са е борилъ, сѣкогажъ е былъ на кракъ, и съ самата сила на характерътъ си, смирява копѣето на Ломбардитѣ и на Готитѣ, распуща сѣнката отъ сетнѣшнитѣ дыри на ветій романски сенатъ, понудява Рома да са оттегли отъ непелявото кунисе и отъ разглезата, дѣто градътъ е былъ затжалъ, тѣрси цѣръ на чумата, на гладътъ, създава единъ сенатъ отъ кардинали и основава тазъ папска сила, която е владала толковъ много врѣме съ надвиване врѣзъ Европа. Така Григоръ, слѣдъ като е прѣминалъ животътъ си да са бори, да дѣе, да дума, да тѣрси цѣръ и да пише, можалъ е викомъ да извика: «Азъ работихъ и надвихъ! Слава Богу! надвиването са стои на Бога, нека човѣци отъ добра воля да го спечѣлеватъ!»

Въ сегашно врѣме, единъ смиренъ работникъ, съ самата сила на волята, трѣбуваше да прѣобжрне свѣтътъ.

Една вечеръ Стефансонъ, казва неговій животописачъ, намѣрилъ малкій опрѣдѣлителенъ потикъ съ който трѣбвало да трѣгне да вжрви машината му; още отъ шеснайсетъ годишната му врѣстъ, той е работилъ за това; единъ долень, сиромыхъ и безъ люспи работникъ, живѣялъ е въ една малка тъмна и жядностна къща, страдена въ дѣното на една дѣлга и тѣсна уличка; турялъ е когато е можалъ по едно петае на страна, за да посрѣща разноскитѣ на своитѣ издирванеа; работилъ е за истжкмяването на една парева машина, която я е имало още по врѣмето на Константина Порфирогенита; най-сетнѣ той намира крайното расправяне на задатката, Размжрданъ, растреперанъ, ималъ е желане и страхъ за опытътъ на изнамѣрването си, Стефансонъ, омысленъ и прѣнесенъ, държалъ е тамъ въ ржката си бѣдността на човѣщината; малката машина отъ педесетъ и четири педи е была тамъ съ вжгларницата си и горѣла, пушила, пищѣла, свырила и бухѣла;

той слазя на улицката на долнѣ и туря самоходѣтъ си по коленицитѣ по които трѣбувало да вѣрви, за да възлазя на горнѣ. Страшенъ чясъ! вѣрвѣ ли ще? невѣрвѣли ще? На тояъ чясъ, злочесно прокобене, изъ отгорѣ на улицката са задава навѣсеното лице на единъ проповѣдникъ, който идѣлъ отъ черкова. Каква потрѣба! еспирането не е веке можно, неизвестността и чекането сѣ по-вѣрли отъ съсипването. Жребата е веке хвѣрлена! Стефансонъ са навожда, похваща магическій потикъ, машината пици, свирѣ, пуши и като възлазяла вѣзъ страмнината както една трѣскавица, шибнува кракѣтъ на проповѣдникѣтъ. Слава! слава! лицето на свѣтътъ ще са промѣни. Залудо съ охлузеній кракъ проповѣдникъ, извиква: Вѣрви назадъ, діаволо недни! Задатката е направена: сегашното и бѣдното врѣме избутаха за миналото, и отъ тазъ борба, отъ това сбутнуване ще излѣзе единъ новъ свѣтъ създаденъ отъ мощната личность на славній работникъ, Стефансона!

§. III.

Като оприличихъ въ сетнешній си разговоръ прѣкрѣстникѣтъ свещеникъ, прѣдставникъ на заминалото, съ работникѣтъ Стефансона, апостолъ на бѣдността, не щѣхъ никакъ да размирявамъ протестанската свѣсть нито да отричамъ правдата на заминалото, азъ ѣскахъ простичко да кажъ, съ Св. Ивана, че Евангеліето на законѣтъ и на правдата като е извѣршено веке, оставаше ни да извѣршимъ онова за бѣдността, сирѣчь Евангеліето на либовѣта въ сичкото простирание на думата. Азъ ѣскахъ да кажъ, че Стефансонъ беше знаменоването на вѣрвежѣтъ и на бѣдността, както прѣкрѣстникѣтъ беше онова на афоресването и на омразѣтъ що са намиратъ въ ветитѣ мысли. Сѣкиму сме длѣжни да дадемъ правда спорѣдъ неговитѣ работи, и азъ обичамъ да припозная, че прѣзъ по-вече отъ сто и педесетъ години, отъ половината на шеснайсетій вѣкъ до осемнайсетій, прѣкрѣстникѣтъ сѣ прѣдставляли единъ духъ, що го обичамъ и ся сила да го похвалявамъ. Пѣлни съ свѣсть отъ само-себе-си, съ опирание на злато, съ челядни духъ, съ вѣтрѣшни работи, безъ самолибіе и съ съболедоване; нека не забравяме, че тѣ сѣ искарани човѣци отъ Кромвель. Придрѣжници на личността, тѣ сѣ сынове на своитѣ работи; нѣ днесъ, тѣ прѣдставятъ заминалото; Стефансонъ, сѣщо така сынчяга и той на своитѣ работи, е плѣтната бѣдность.

Въ Нортумберландъ е живѣяла една сиромашка челядь работници, залягала са е съ ископаването на земски вѣглища, съ тазъ чудна смѣтъ, произведена отъ прѣдипотопній свѣтъ, която толкозъ добрѣ я е употребилъ човѣкъ за облага, още и тя е и споренъ изворъ за богатството на виднитѣ. На 9 или на 10 Іуніа, 1781, тазъ челядь си добыла едно дѣтенце, което, безъ друго, го е чѣвало истата чєсть. То е было единъ бродаръ по-вече хвѣрленъ по безкрайното море на животѣтъ,

безъ никаква друга помощ освѣнъ единъ слѣпъ баща и една майка, които е умрѣла слѣдъ малко врѣме отъ какъ го родила. Оттеглено въ едно сиромашко село съ почърнѣли, тъмни и жалостни колыби, това дѣте, което е нѣмало друга надѣжба освѣнъ жалостната работа на вжгларитѣ, трѣбувало да осѣти надххнуването на голѣмий вѣкъ за измыслеванеа и образованеа приготвенъ отъ Волтера и Фридрика. Георги е ималъ много блазнене, омыслене, блѣнъ, чудни мысли и прѣстории надѣжбы, защото той е осѣщаль самободно, че да са надѣмъ е да обичае, и да обичае да живѣмъ. Както общитѣ ни бащи, той е вѣрвалъ на прѣраждането; той не е познавалъ друга сила освѣнъ вѣрността и е проклиналъ ископаването вжглища, на които злочестинитѣ дѣянеа ны заплашевать днесъ. Това е спорно надххване, което е распалевало трѣскавата душа на Ж. Ж. Русо, распалевало е сѣщо тѣй и Стефансоновата.

Повито съ мржситѣ си пилини, това дѣте трѣбувало да прѣобхрене свѣтътъ. Баща му и майка му были побожни, почтени и чисто-сърдечни протестанти, ходили сѣ редовно на проповѣдница, молили са сѣ Богу съ умилене, живѣяли сѣ съ педесетъ луспици на день, хранили са сѣ съ хлѣбець и яко на рѣдко съ месо.

По едно врѣме когато въ Франца многоприличнитѣ и аристократическитѣ прустове (салони) на невестъта Помпадура, Дефанта и на дѣвойка Л'Еспенаса, тази добронравна стопанка на едно сърце съ три реда, прѣдставляли сѣ дворянскій, хытровачний и искусственій свѣтъ, распалени съ бѣсното и мощното Волтерово подсмыване, напичени съ исташенето и образоването, обичливи и стрѣнати отъ Ж. Жаковитѣ думи, по едно врѣме когато тойзъ свѣтъ на Френскитѣ салони, и най-вече на Паризкитѣ, сѣ са расклатевали при мѣлвата за една наскорашна размирица, единъ голѣмъ за съболедуване вжрвежъ е станвалъ въ Европа. Ливерполскій пристанъ е прималъ памуци отъ Америка, Манчестеръ ги е прѣлъ и тѣкалъ, Врилъ снабвялъ съ вжглища Манчестеръ, който е поврщаль изработенитѣ произведенеа на Ливерполъ, отъ дѣто тѣ сѣ са распращали по всичкото лице на земскій ваялъкъ. Помысльта е была да са направи да са прѣде и тѣче памукътъ колкото са може съ добросгодна цѣна, за да са правять отъ него дрѣхы за народищата.

Непрѣстайното растваряне за напрѣднуването на човешината не е имало още историкъ бивалникъ. Намѣрили са сѣ животописачи за Дюбаріювци, за Помпадуровци, за царетѣ и за мѣжкитѣ и женскитѣ министри, за невеста, за Худетота въ Монтморенси и за девойка Л'Еспенаса; нѣж никой са не е залавялъ съ голѣмото прѣобразоване, което са е извжршило въ простій свѣтъ. Въ Ирландіа, на единъ винарь ся добыва дѣте и го крѣстили Томаъ Мооръ. Тойзъ народенъ свѣтъ са растваряше. Людѣто тѣрсили срѣдства да сѣжсявать раздалечтъ; тѣ измыслили пѣтица съ коленици по които сѣ са тѣркаляли колата и

са ги теглили коніе; людіето спечелвали врѣмето, това безкрайно богатство.

Верѣдъ смиреното си и просто селце, въ единъ въздухъ тѣменъ и мъглявъ, Стефансонъ е расталъ, ходилъ на черкова въ недѣля, работилъ е, безъ да знае нито книга нито да писува. Той е ималъ голѣм-лива жѣдностъ да са бори срѣщо случкитѣ, да бѣде самъ-си синчага на своитѣ работи, приелъ си уката отъ личното истащане, и е работилъ отъ рано. Работата, тѣжна и потрѣбна дума! неприѣтна на долнитѣ народонаселенеа, много обичлива яко сладка на по-горнитѣ людіе. Идете въ Неаполь, вый ще видите голѣмій врагъ на работата подъ саморастенъ видъ, лапаронето; подъ чистосърдечній погледъ тойъ подданикъ на Италянскій царь е знаменоването на докрай друга една наредба; той са люѣе пѣснопойшки на хладній вѣтрець, нѣ той краде, убива, и исповѣдва една лѣжлива вѣра. Въ Ирландія или въ Америка, на срѣщомъ, да работимъ е да живѣемъ, да живѣемъ е да виждаме облага, да работимъ е да растваряме сѣчината си, и ако въ тѣя мѣста нѣкой не убива, понѣ людіето нарочватъ много оня, който хули работата. Добрѣ отгледанитѣ народи обичатъ работа; злѣ отхранинитѣ народи сами си я извѣршеватъ. Сыноветѣ на едно народонаселене, което обича работа уголѣмватъ челядта и улесняватъ напрѣднуването на човѣщината.

Кога Питтъ е билъ министръ, Стефансонъ е ималъ дванайсетъ години и е спечелилъ испървомъ двайсетъ дупици на день, па сетнѣ, кога станалъ деветнайсетъ годишенъ, единъ шелингъ. Желѣзній пѣтъ и искаргането на земскитѣ вѣглища сѣ го дразнили; той е гледалъ отъ вѣршене работа (практика) машината, буталата и колелата и да ги стѣкми. Дарбата на свѣтътъ е любовта; той е ималъ любовъ за машината. Като е правилъ отъ мощността механически работи единичко-то му и застояно учене, опытенъ отъ виикнуването, отъ тѣрпенето и отъ трайността, Стефансонъ намѣрилъ отгорѣ да малко врѣме случка да употрѣби изводѣтъ отъ съгледванеата си. Машината съ Вилсоново-то климало была са счупила. Наеѣтъ съ вѣра въ науката си, сетнина отъ вѣршене работа, а нѣ извадена отъ книгитѣ, смиреній работникъ, прѣдлага на инженерътъ да прѣправи машината. «Ако Вый сполучите, ще ви даджѣ десетъ шелинга,» отговорилъ инженерътъ. Подыръ осемъ дена машината работила веке. Прочуването му начнувало. Людіето му казвали докторъ на машинитѣ и лѣкаръ на клималата. То е было една сполука за него, той спечѣлявалъ тогазъ три шелинга на день! Стефансонъ е ималъ деветнайсетъ години, той започнува да са учи да чете и да записва името си.

Едно голѣмо размѣрдеване са явява въ сѣществуването му, той са залибева! Млозина людіе ще кажатъ, че той са е залибилъ съ единъ прѣмеждливъ начинъ, безъ смѣтка, доста вироглавъ и доста дѣрзостенъ; отъ истина, той билъ привзетъ отъ двѣ хубави очи, които не сѣ има-

ли нито една счупена слуспица! Стефансонъ и жена му были милионисти безъ да го знаятъ: тѣи сѣ имали силата и богатството присърце. За тѣя мощни и лични народонаселенеа отъ Полунощъ, жената не е едно въздигане; тя е една здравнина и една веселба на челядѣта, единъ залогъ за добродетелна, тя се избира отъ сѣрце и за нейното сѣрце, а нѣ за нейното ковчеже; то сѣ мощни сдумванеа, които иматъ влиане възъ бѣдността на дружинитѣ. Инглитера, която е дѣйни дѣлъ на човѣщината, са уголѣмява отъ прѣди шестнайсетий вѣкъ съ самата дѣйность.

Юнакътъ ни, Стефансонъ, станалъ честитъ съ оженването си. Той намѣрилъ въ него единъ новъ потикъ и една нова сила да надвие: обрѣженъ съ любовъ и съ мощность, като укротива сиромашіята, той станалъ лекаръ на сичо, освѣтъ на здравето; той прѣправялъ ботуши, часовници, шишове, както приправилъ и Вилсоновото климало. Славата му се распрѣстнала бържѣ, и, като прѣминала междитѣ на селцето му, тя доведла фабрикантитѣ отъ Манчестеръ въ простото живище на смиреній работникъ. Отъ желане да направятъ по-дѣйни вървежѣтъ, който удвоява животътъ, тѣи фабриканти дошле да намѣратъ тоякъ честитъ стопанинъ, ако и да е былъ сиромасъ, и му поискали срѣдство да удобри желѣзній пѣтъ.

Стефансонъ угадилъ, че сѣлѣната рѣзка се натисканата пара трѣбуваше да докара чудни дѣланеа. Былъ ли е той прѣвъ на това изнамѣрване? Нѣ; защо измыслеванеа не се падатъ никому, тѣ сѣ стопанина на свѣтътъ; истѣжмяванеа имъ и отдѣлнитѣ имъ употрѣбенеа сѣ токо на едно кое да е лице. Единъ ученъ инженеръ, г. Едуардъ Фурниеръ, въ два дѣла книги съ титла: Ветото Ново, довежда, че нема никакъ нови измыслеванеа: електрическій телеграфъ, телекопѣтъ сѣ быле веке у ветитѣ Велти, и парявата машина, както казахме въ по-напрѣшнитѣ си разговори, съществувала е у Бизантійцитѣ по врѣмето на Палеологовци. Чудна и отличителна работа! Тазъ машина употрѣбена днесъ на поносни и народни потрѣби, влазала е въ работа, въ вето врѣме, за весела пригода на единъ спикуріецъ: парявата машина была опрѣдѣлена да отвара слагане паралия въ единъ прустъ за обѣждане; стопанинътъ, като искалъ да се скрие отъ очитѣ на робите си, трѣбувало да натисне единъ потикъ; потикътъ развартевалъ машината; тя, съ своята сила потикване, расклатевала едни ходежни врата, натварвали са съ поисканитѣ дѣнеа и ги донесала, единъ нѣмъ, глухъ и слѣпъ робъ, на своя сластолюбивъ стопанинъ! По него врѣме, човѣщината е мислила само да се весели съ самолюбното добродетеліе, врагъ на сѣко напрѣднуване. То е голѣмината и силата на душата, трайностьта и дѣйностьта, които отрѣждатъ изнамѣрванеа, Ситонъ Папинъ, протестантъ, злочестенъ, изгоненъ, насѣрбенъ, който се не е радвалъ на изнамѣрванеа си; Ваттъ, който не е былъ по-честитъ; Стефансонъ, лѣкаръ на машинитѣ, опытенъ практикантъ, който е дѣ-

рилъ употребленето на тази натисната сила отъ парвата машина, която е раздразнила умътъ му.

Прѣди него, единъ ученъ споредъ истата основа, най-долній отъ ученикъ, които не могатъ нищо да изнамѣрятъ, инженеръ Тревичикъ, слѣдъ неизносни опыти, разгласилъ малкото слѣпене на колелата възъ рѣзката една ненадвиглива сплѣтка за употребенето на машинитѣ отъ голѣма сила. Стефансонъ, простій работникъ, нж опытенъ практикъ, разгласява можно сцѣленето между парата и рѣзката. Той поискалъ да са направи една машина; людѣто го не поглеждатъ, тѣ го глѣдали накриво; това е единъ законъ на човѣщината: опирането. Така тамъ ся явява христѣнската голѣмина въ отричането. Тогазъ ся отваря едно надварване за машини; Стефансонъ спечѣлва цѣната отъ сто лири стерлинги; по то врѣме жена му починала, и неговата жалность прѣкъснала заляганеата му двѣ години наредъ; силна душа, той не са оставя никакъ да отслабне отъ изгубване надежда, та не прѣстанва да са бори, да работи надвигливо, и, спорѣдъ неговата живна дума, сполучева да извърше сцѣленето на рѣзката и на парата.

Стефансонъ е държалъ сѣкогажъ тази наредба, и съ нея той достигалъ голѣмо богатство. Той са заловилъ за ученето на сына си Роберта, че да обичае челядта, ще рече да обичае човѣщината.

Между това, той прѣди да постигне тази сетнина, Общинската Камара была срѣщо него; сжщій Робертъ Неелъ, тойзъ пронирливъ политикъ, спасъ на Ирландіа и на Инглитера, былъ е слѣпъ за Стефансона! Ный намирваме приказването на безбройнитѣ сплѣтки що е ималъ да надѣли въ едно писмо испратено отъ Георга на сына си: «Единъ ми са присмива, другъ ма пеува, третій ма призовава да напиша едно за приказъ песнопоеие, една работа толкозъ поносна отъ колкото завжрвяването на една машина; азъ слушамъ безъ да отговарямъ. Господъ знае колко душа ми трѣбува да си държжъ мисльта, кога слушамъ да ма наричатъ хвалопрѣдъ, лѣжко, измамачъ и свѣперникъ.

Подиръ малко врѣме Стефансонъ, заздравенъ на своята мощность и боряжъ на сичкитѣ тѣя омразни и завистливи кресаци, приема отгорѣ-си желѣзній пѣтъ отъ Ливерпулъ до Манчестеръ, и, съ своята сжрчата познавателна похватность, прѣдлага една брѣзна прѣзъ дълбокиѣ тѣрсища и блатища на Шамоза. Приетъ за несвѣстенъ отъ сичкитѣ инжинери, небоязливій Стефансонъ не са помѣстевалъ никакъ отъ мисльта си. Единъ океанъ, казвалъ си той, сто пѣти по-опоритъ отъ трѣсливитѣ блатища, е станалъ кроткъ и носи тихомъ корабитѣ ни; защо Шамоза да не може носи самоходитѣ ни? Трайностьта му и работитѣ му былѣ напичени съ сполука. Той турилъ тогазъ прочуването си надъ сѣко докачване. Безъ обичане почетъ, смиренъ и вѣренъ на споменъта за една много обичлива жена и на своята любовъ за сына си Роберта, който трѣбувало да стане единъ отъ най-голѣмитѣ инженери на Инглитера, Стефансонъ

напуснува мѣстодѣянето на своитѣ надвиванеа и са оттеглява на едно тихо село слѣдъ като дарилъ земята си съ тѣй желѣзни пѣтища, и оставилъ петленна споменъ отъ най-юнашката душа прѣзъ днешното врѣме.

Той умрѣлъ мирно въ селската си къща, верѣдъ тишината на саморастъта, като отстоялъ съ безмѣрни слугуванеа на човѣщината, сынчага на своитѣ работи, най-голѣмий показъ на свѣрѣмений животъ, безсмъртенъ съ споменъта, безъ да има нѣкакъвъ отлични знакъ, нѣ само що е прѣобразилъ свѣтътъ съ остроуміето си, съ добронравната си дѣйность и съ трайностьта си.

Както сжмъ ви казвалъ, Господари, и както казахъ въ напръшнитѣ ни разговори, силата отъ волята е създавикътъ дѣецъ на личнитѣ и прѣднитѣ човѣци, то не е знаенето, което прави човѣцитѣ силни, а дѣйно стъта и трайностьта. Наполеонъ пѣрвий е казвалъ на своитѣ царедворци, които сж са искуждали за неговата голѣма обща свѣтовность: «Азъ вадя силата си отъ моята воля.»

ПРОЩАСТЬ-ТА.

ОБРАЗЪ НА ВСЕЛЕННА

прѣди геологическитѣ врѣмена.

Господари, главната помысль на разговорътъ ни е да покажемъ какъ са виждатъ на единъ сыгльдвачъ, спомогнатъ съ срѣдствата що науката е турнала на расположенето му, въ безкрайний сборъ на създаванеа та що можемъ да съзираме отъ нашата планета, началата на физическото сществоване, сирѣчь: платътъ, просторътъ и врѣмето.

Сществоването на физическитѣ създаенеа прилича най-вече да стои въ просторътъ, що го захващатъ въ вселенна, въ врѣмето по което са растворя вѣрвежътъ имъ, и най-сетнѣ въ колчавината на платътъ що го обнематъ тѣлата или отдѣлно, или сборътъ имъ.

Платътъ има значене метафизически, или малко нѣщо неопредѣлено, като да е една сжщина различна отъ мыслъта. Отъ опытъ и отъ Баконіенска наредба людіето припознаватъ като платенъ сѣкий прѣдмѣтъ или сѣко създаене, което дѣе възъ едно или възъ по-много отъ осѣщанеата ни. При питането и при вкусуването, подыръ отъ малко по-далечъ съ душенето и съ чуенето осѣщаме платнитѣ създаенеа, най-сетнѣ саморастний и искусствений гледъ, окоето и телескопътъ ны оставятъ, въ неизмѣрливъ раздалечъ, да издиреваме дълбочинитѣ на небето. Понататакъ сжщинитѣ са мыслятъ само съ прѣсторка, и тамъ са спира държавата на наукитѣ за съгледване и начинува оназъ за метафизика, за философіа и за богословіа.

Людіето казва нѣкой пѣтъ, че вселенна стояла възъ тѣя три голѣми начала: просторътъ, платътъ и врѣмето. Какво ли зна-

чене ще дадемъ на просторътъ? Декартъ, и прѣди него гръцкото школо, и скитническото школо на Индія не сж сполучили въ това опытане. Тазъ неможность да му дадемъ значене са държи отъ това що просторътъ не е едно самостоятелно нѣщо отъ само-себе. Просторътъ може са разбере и изѣсни само съ нашта уприличителна похватность, а нѣ съ едно осѣщане прилично на онова, което ны прави да разбираме платътъ. Така раздалечъ и дължина полагать мисльта на два прѣдмѣта що нѣкой ги срѣща единъ съ другъ; онова, което отлича за едното познание на двата прѣдмѣта, е изѣсненето на просторътъ. Сжщо така изѣсненето на врѣмето ще са изнесе въ две задырни познаниеа отъ истій прѣдмѣтъ. Тия две познаниеа различать между-тѣхъ си само съ задырностьта, която е основното изѣснене на врѣмето.

Изобщо, умътъ на човѣка постигва яко-мжно изѣсненеата на неопрѣдѣлителното, кога той стига доста добръ уприличителнитѣ изѣсненеа. Мѣря, тегля, уприличавамъ, е яко пристѣпно нѣщо, когато сжщината на създаенеата е сѣкогажъ изгукнувала отъ най-силній разумъ. Тия изѣсненеа отъ уприличене ны оставять да отредимъ, че околоржѣстьта на земята е 40 милиона метра, което е основаното опрѣдѣлене на прочутата Френска мѣрка. Раздалечътъ на земята отъ слжнцето е 24 хиляди пѣти колкото околностьта на земята; слѣскването на валякътъ между единій и другій полусъ или чело е тристотната дробина отъ мѣрkitѣ на равноденникътъ.

Около слжнцето обыкалять многобройни планети, отъ които четири сж отъ срѣдня голѣмина, сирѣчь: Меркуръ, Венера, Земята или Цибела и Марсъ. Подыръ една купчина отъ 59 малки планети, на които сичкитѣ имена да написваме не е яко-потрѣбно; сетиѣ отвѣдъ тѣхъ, четири голѣми планети: Юпитеръ, Сатурнъ, Уранъ и Нептунъ. Тазъ сетиѣшната е на единъ раздалечъ отъ слжнцето равенъ трійсетъ пѣти съ разделечътъ отъ това свѣтило до земята. Подыръ идать опасатитѣ звѣзди, които не сж яко-много, повторни планети обыкалять около главнитѣ планети, както мѣсецътъ около земята; четири еднопѣтника около Юпитера; осемъ около Сатурна, и най-сетиѣ шесть или осемъ около Урана; една само е позната за Нептуна.

За да прѣминемъ раздалечътъ отъ слжнцето ни или отъ звѣзда до слжнцето или до най-близната звѣзда, трѣбува да са земе най-малко 200 хиляди пѣти раздалечътъ отъ земята до слжнцето и заедностьта на сичкитѣ тия звѣзди, които са нареждатъ едни подыръ други въ дълбочинитѣ на небето, задавать ни една наредба, на която прѣсторката мжно може постигне безкрайностьта; доста е само да кажемъ, че сетиѣшната отъ тия видедни звѣзди са побжркува толкозь отъ раздалечътъ, што тя са види на омото и на най-мощній телескопъ една бѣлизнева и побжркана свѣтлина наречена изобщо съ име млѣченъ пѣтъ по-просто метли или попова слама. По-научно такжвъ купъ звѣзди са

нарича мъглище. Бройтъ на слънцата що обнема едно мъглище и мъркитѣ надминуватъ сичко щото може ны направи да постигнемъ мъркитѣ нѣ токо отъ нашъта земя, нж още много по-безкрайнитѣ мърки отъ слънчевата ни система. Да изричаме съ мѣтри, съ околности на земята или съ раздалечъ отъ земята до слънцето мърката на мъглището ни, то ще бжде да си прѣдставяме цифри, на които значенето ще не изшукне изъ най-убоченій математически умъ.

Ето веке отъ купчината на сичкитѣ тыя слънца, отъ купъ милиони милиони планети, които обыкалять околоржъсть тѣхъ слънца, една колчавина платъ, който смаява нашъта планета на една голѣма долеостъ отъ значителность. Сжщото ни слънце, нашъ Фебусъ, не е нищо верѣдъ всичкитѣ тыя слънца отъ млѣчній ни пжтъ, и въ тжъзъ безкрайна система просторътъ са уголѣмява тжй, щото да надѣля съ голѣмината си на безмерній сборъ платъ, който образява безбройнитѣ слънца на мъглището ни. То са вижда, че достигваме веке безкрайность за платътъ и за просторътъ.

Нж сичко това не е; мъглището ни, каквато и да е безмѣрностьта му, то не е само въ вселенна: то е населено съ безбройни мъглища, сжщо така и едно отъ тѣхъ мъглища е населено съ безбройни слънца. Безъ да смѣтаме написанитѣ мъглища срѣдствомъ телескопътъ, то имаме повече отъ 4000, и като са нареждатъ едни подыръ други тыя мъглища, които ставатъ капки въ видедна вселенна, прѣсторката ще може нѣ да мѣри, нж токо-речи да си образява простирането на тояъзъ видедни дѣлъ отъ вселенна. Ти прѣдѣли сж толкоъзъ отдалечени, че намѣсто да са пожелае да отийде по-далечъ, уплашената прѣсторка осѣща потрѣба по-добрѣ да са възвие на назадъ и да дойде пакъ отъ най-отдалеченитѣ мъглища до най-близнитѣ, подыръ отъ тѣхъ до нашето, и най-сетнѣ да намѣри слънцето на верѣдъ слънцата, които сж тжй да речемъ негови брата, и да са спрѣ на планетитѣ, що сж отъ слънчовата държава, между които нашъта земя не захваща единъ яко почетенъ редъ, защото тя е една дробина три отъ стотѣхъ на планета Юпитеръ, която сжщата е една хилядна дробина отъ слънцето.

За да напустнемъ веке раздалечътъ, звѣздоброецъ казалъ, че на земята людіето често мѣрятъ извжрвеній пжтъ съ бройтъ на вжрвежнитѣ дни, които отдѣлятъ двѣ мѣста; за по-голѣмитѣ простори, тѣ ги срѣщатъ съ бжрзината на една топова валка, която е половина километръ на една секунда. Една топова валка зима 80000 секунди врѣме, сир. около единъ день (деньтъ е 86400 секунди) да обыколи околоржъсть земята. Свѣтлината, която зима 30000 километра въ една секунда, ще земе вече отъ седемъ пжти сичката околоржъсть на земята въ една секунда отъ часовникътъ ни. Е добрѣ! людіето сж смѣтнали, че да дойде до насъ отъ сетнѣшната звѣзда на сетнешното мъглище, свѣтлината, тояъзъ толкова бжжъзъ скороходъ, трѣбувало е нѣ по-малко отъ 1 милионъ години!!!

Скѣсенето що направихме въ тѣя разговори не ни прощава да за-
лавяме богатитѣ потрѣбности, които докараха толкозъ живо втѣпене
възъ слушачницата. Между ученитѣ изѣсненеа на прочутѣ звѣздброецъ
ще прикажемъ и слѣднето за тѣрсенето на земята:

Франца е най-завѣтната земя срѣщу тѣя страшни прѣобрѣщанеа.
Наведно равнище отъ Алпи въ Океанъ и на което стрѣжнината като
са продължава прѣзъ Океанъ, издига са възъ источното крайще на
Америка, Франца прѣдставя една якость що ѝ завиждатъ нѣкои околи
отъ Швейцарія и отъ цѣла Калабра, на която земята отъ трѣсаци нѣ-
ма никаква здравинина.

Сѣкавитѣ съсипванеа, които сѣ промѣнили три пѣти различно обра-
зътъ на валякътъ и сподѣленето на мореата и на цѣлинитѣ сѣ оста-
вили дыри, отъ които геологіата е направила бывалицата на нашта пла-
нета прѣди историческитѣ врѣмена. Сегашното врѣме на спорѣдъ зами-
налото е яко ново. Цѣлинитѣ са носятъ и плуватъ въжъ вътрѣшній
срѣдулекъ на земята, който е още растопенъ или на ровка тецливостъ;
тѣрсенеата на земята не сѣ друго освѣнъ поврѣщане къмъ едно далеч-
но равновѣсіе; отъ това и има доста значителни истини за малко не-
подвижната земя въ много мѣста и възъ стѣпалното издигане или спа-
дане, които са съгледватъ въ единъ голѣмъ брой на крайщата, що прѣ-
дѣлятъ океанитѣ и показватъ равнилото имъ.

Дойде ли рѣчь за врѣстѣта на свѣтътъ, звѣздброецътъ слѣдъ ка-
то напомнева кѣсичко смѣтнитѣ за пѣсечливитѣ рѣтливи, показва като
срѣдство за раждане различни стѣпала соль, дѣто са намира въ мореа-
та. Срѣдиземско море има трийсетъ дробини соль, Океанъ дваисеть и о-
семъ, Черно море четирайсетъ; той милѣе, че Аргонавтитѣ не сѣ оста-
вили стѣпалото за соленостѣта отъ това море, че то щеше бѣде едно
срѣдство да даде доводъ за едно извѣстно врѣме; Черно море върви не-
прѣстайно да си губи соленостѣта, защото приема рѣки отъ сладка вода
и прѣдставя едно испущане, което, прѣзъ Босфоръ, истича сѣкогажъ
въ Срѣдиземско море своята вода; Каспійско море като е по-малко соле-
но отъ Океанъ, може да върваме, че са е събирало нѣкогажъ съ Черно море.

Подъ истата широчина както Паризъ, въ Росія, има езеро Байкалъ,
което е педесетъ левги широко и двесте дълго; ето и шейсетъ и шесть
рѣки изливатъ въ него водитѣ си, отъ които по-главнитѣ сѣ: Ангора
и Селинга. На това езеро водата е сладка и при туй живѣятъ въ него
фоки; явене за научване или обрѣгнуване на новъ климатъ, което до-
возда, че съ по-лечното и стѣпалното дѣяне, добитакътъ обрѣгнува на
сичко. Въ това езеро съ сладка вода, другъ пѣтъ солена, има исто тѣй
стерлядь, сингеръ и мержанъ, произведенеа също морски.

Врѣстѣта на свѣтътъ, която са намира, споредъ геологическитѣ съ-
гледванеа, токо-речи сговорно съ еврѣйскитѣ книги, подала е причина
на звѣздброецътъ да научи слушачницата си, що истинитѣ са нарѣж-

дать така: богословски, метафизически, философически, добронравни и физически истини, и той далъ доводъ, че ако сетнѣшнитѣ идяха на подырънъ редъ, то и тѣ сж тѣй почетни и за почетъ. Той спомнилъ още, че ако нѣкогажъ богословцитѣ бѣле удобрявали физицитѣ, врѣмето са е промѣнило доста и днесъ едниѣ и другиѣ работять съ единъ общъ сговоръ, и нѣмать друго присърце освѣнъ да нагласяватъ свещенитѣ книги съ изнамѣрванеата на науката.

Ако науката е направила непрѣпириливи изнамѣрванеа, при това трѣбува да припознаемъ, че ѝ остава още много да работи и че има случаи дѣто тя трѣбува да исповѣда своята неможность. Единъ день, една невѣста задавала не расправни пытанеа на Духамеля, който, непромѣнливо, отговарялъ: Не зная. — А защо сте, казала неплахливата питачка, защо сте тайни писачъ въ Академіата на наукитѣ? — Да отговоря: Не зная, казалъ Духамель, само неученитѣ знаятъ сичко.

Отидемъ ли най-далечъ колкото може го прости накарването на науката, ученій звѣздоброецъ показалъ въ цѣлій свѣтъ распржснатій еднакво платъ и да отговаря токо-речи на мисльата, що въ вето врѣме на людѣето са е прѣсторвало за пропастьта, която е обнемала началото на сичко онова, което по-късно е щяло да са образи и да са струпа на слънца, на планети, на еднопѣтници и на опашати звѣзди.

Дойдемъ ли за образяването на планетитѣ, прочутій звѣздоброецъ, съ разсѣжданеа и съ образенеа на таблица, извѣстява, че парявите пояси като ся въртятъ около единъ общъ срѣдулекъ, дырять сѣкогажъ истата посока въ околното си въртене и най-сетнѣ достигнуватъ да са обиятъ на движни валащи, и тѣй довежда, че имъ е неможно да са отплеснатъ, защо ако вървежътъ клони да ги оттегли отъ срѣдучелното имъ свѣтило, тежнината ги закарва завчасъ въ пѣтътъ имъ.

Като изучаваме силитѣ, виждаме, че срѣдулекътъ на земята е единъ видъ тецливъ много ровки газъ и сбитъ на една сила отъ четиринайсеть стотинъ атмосфери; около тояъзъ тецливъ газъ има една настеля лава (спузена ката), подыръ една цѣлина дебела шейсеть километра. Бога земската кора са припугне отъ нѣкое промѣняване образъ, тя исхвърля на вжнъ лава вжъзъ която плувать цѣлинитѣ. По нѣкогажъ вжтрѣшній газъ избива прѣзъ лавата и исхвърля на една высочина отъ дванайсета хиляди метра единъ платъ приличень на стжкло, което не токо е растопено, нж и още е станало и на пара; тойъзъ газъ пада по земята на спуза или по-добрь да речемъ на волканически пѣсакъ и саморастьта му е такава, че освѣнъ пуцоланитѣ и пемзитѣ камане, людѣето са намѣрили въ волканическитѣ произведенеа саморастно стжкло, което са можле да го изработевать на стжкленица и на други покѣщници.

Тжрсенеата на земята ставать отъ само-себе отъ поклащането на една цѣлина отъ една тецливостъ както ледянитѣ полярни поляни по морето, или по ледътъ вжъзъ поврѣхнината на едно езеро.

Остане ли за топлитѣ извори, тиѣ ставатѣ саморастно отѣ вътрѣшната горѣщина на земскій ваяктѣ. Сѣкій изворѣ, испадне ли въ нѣкоя много-дълбока яма, ще намѣри тамѣ сгорещени страни, ще прѣмине какѣ врѣла вода и ще истича като топлѣ изворѣ; ако той е размытѣ съ чужди платове, ще бѣде нѣ само топлѣ, нѣ и още минерална вода. Въ една дълбочина отѣ петѣ стотинѣ и педесетѣ метри артезианскій кладенецѣ отѣ Гренелѣ е пуствалѣ вода двайсетѣ и седемѣ до двайсетѣ и осемѣ стѣпала гореща. Въ една доста дълбочина горещината е толкозѣ голѣма, што не оставя водата да влезе тамѣ. Тя вода завчякъ щеше стане на пара и да са издигне въ горнитѣ настели; това е безѣ омысль една отѣ причинитѣ, която отвраща просмукването и изгубването на вирѣ водата, шо облива ваяктѣтѣ ни.

Кагнардѣ-Латурѣ често е хвърлялѣ въ прѣмежде животѣтѣ си да сгорещява тецливости въ затворени сѣдове. Тѣя тецливости сѣ ставали сѣщо като вътрѣшната ровкостѣ у земята, които, безѣ да станатѣ сбити, както растопенитѣ тѣла, не сѣ быле по-малко дѣйни и похватни да искаратѣ сичкитѣ явенеа, шо ги докарва единѣ вулканѣ. Угеній звѣздоброецѣ е говорилѣ и за истити негови опыти, дѣто химическото дѣяне, което искарвало тоязѣ газѣ е было изравнено отѣ спжиката на сѣдината, която не пушала излазването на газѣтѣ. Тогазѣ химическото дѣяне, прѣди да са спрѣ, искарвало едно страшно насрѣшно дѣяне, което въ много случая уплашвало и карало да бѣгатѣ работницитѣ, които му слугували като спомощници.

На алхимицитѣ, за да са направи срѣбро, румнѣло имѣ на умѣтѣ да стопятѣ живакѣ и железо наедно. Желѣзото не было толкозѣ лѣскаво, живакѣтѣ былѣ много тецливѣ; стопяването наедно трѣбувало да бѣде и яко и лѣскаво срѣбро. Така тиѣ затварятѣ живакѣтѣ въ една голѣма желѣзна цѣва и нажежавали сичко това колкото са може веке, изводѣтѣ былѣ шо живакѣтѣ като са извѣтривалѣ съ силата на парата си счупвалѣ желѣзната цѣва и едно прѣстнуване, прилично на онова отѣ искарователнитѣ ни пари, убивало често злочестнитѣ алхимици и тѣй имѣ отмахнувало неприѣтността да умиратѣ въ спиталѣтѣ.

Наврѣментѣ, вътрѣшната горещина на ваяктѣтѣ излазя прѣдѣ яката настеля, и истиналий и свитій срѣдулекѣ не задържа веке доста вѣншината кора; отѣ това са тегли началото на съсипванеата, които промѣняватѣ до край поврхнѣи образѣ на ваяктѣтѣ и распределенето на мореата му и на цѣлинитѣ му. Геологіата бѣлѣжи много отѣ тѣя едноподружни съсипванеа които могатѣ да са сбѣднуватѣ отѣ какѣ са заминатѣ измѣжду много хиляди вѣкове. Сетнешното съсипване като е отѣ едно наскорошно врѣме, отѣ около шестѣ хиляди години, ученій звѣздоброецѣ заздравилѣ на слушачницата си уцѣлването на сегашнѣи физически редѣ ради едно толкозѣ дълго врѣме, што траянето на човѣшкѣи животѣ и на царцинитѣ щеше е нищо въ изписане на тоязѣ перюдѣ отѣ съществуване.

Основната мысль на тѣ два разговора беше да погледнемъ просторътъ, платътъ и вѣмето въ сичкій свѣтъ, и съ тѣя три голѣми начала да видимъ свѣтътъ, ако нѣ да са ражда, понѣ да са сторева подъ изминалій погледъ на науката. За просторътъ и за платътъ са приказа веке, остава сега да говоримъ за вѣмето. Людіето щѣ видятъ, че за тазъ непостижлива стихія почетній звѣздоброецъ не е останалъ по-долу отъ онова што е направило толкозъ много втѣлпене на слушачницата му, когато думаше за безкрайността на платътъ и на просторътъ.

Кога гледаме единъ часовникъ, той ни казва за сегашното вѣме, безъ да заварди нѣкоя дыра отъ часоветъ шо е забѣлѣжилъ отъ по-испрѣди и безъ да може прѣдосѣти колко вѣме още той ще брои часове на минути; така то е едно тѣжко прѣдприѣмане да са дыри въ самораствѣта онова, шо пѣснопоицитѣ наричатъ дыритѣ отъ стѣпкитѣ на вѣмето, което го завардева мѣничко човѣшката паметъ и го записва бывалицата, която е паметъта на сичката човѣщина; нѣ човѣкъ разбира, за голѣмитѣ періоди на вселенна, трайността на историческитѣ вѣмена е една яко малка трайность, която, споредъ ингелизкій изговоръ, испада въ незначителность въ изнасане на вѣмето, шо иска растварянето на голѣмитѣ явенеа отъ самораствѣта и въ сбѣднуването на извѣршеванеата отъ тѣя причини, които притурятъ на тихата имъ дѣйность тазъ съ мощно вліяне стихія, сир, вѣмето.

Періодитѣ ради заврѣщането на звѣздитѣ обнематъ веке много милиони години, и, да речемъ, тѣжмостъта на равноденствіата, която е отъ около 27 хил. години и докарва пакъ по иститѣ вѣмена сѣщитѣ купчини звѣзди на небето; нѣ тѣя заврѣщанеа не оставатъ никакви дыри, и нищо не ни казва, прѣди сегашното вѣме, колко отъ тѣя околни періоди сѣ са извѣршили. Ный видѣхме, че свѣтлината, която ни е дошла отъ сетнѣшното свѣтило на небето, трѣбувало ѣ е 1 милионъ години да дойде до насъ; образоването на вѣтрѣшнитѣ настели въ валькѣтъ довежда безкрайната междурина въкове, които е было потрѣбно да отдѣлятъ различнитѣ съсипванеа на валякѣтъ ни, когато е трѣбувало да са остави да истине централній срѣдулакъ прѣзъ дебелата настеля, която са е опирала на изгубването горѣщина, шо тя е прокарва много мѣчно прѣстъта и е яко малкъ прѣведникъ на тоязъ физически дѣецъ. Така ето много въкове натрупани да разделечятъ вѣмената на тѣя различни съставанеа; единъ милионъ години шо ни даваше свѣтлината са намира тукъ едно малко нѣщо, наспоредъ онова шо е дотрѣбувало вѣме на валякѣтъ, за да истине срѣдулекѣтъ му и да надокара періодическитѣ съставанеа, отъ които си познава единъ пѣтъ сбѣднуването въ Лондра, два пѣти въ Паризъ и три пѣти въ Віена. Съ една рѣчь, Ингилезитѣ стѣпатъ по една земя, на която веке единъ пѣтъ сѣ живѣяли на открыто небѣ земскы гадини; Паризката земя е видѣла, прѣди нашето вѣме, две изражданеа гадини да живѣятъ по една цѣлина на сухо; тазъ слукъ е станала въ Віена три пѣти прѣди Нѣмцитѣ и гадинитѣ, тѣхнитѣ съврѣменници, да оставатъ мощнитѣ си надъ другитѣ три настели отъ атмосферически гадини,

които сж бѣле прѣди тѣхъ. Имаме ли на небето още нѣкой по-дълги періоди записани въ нѣмитѣ годишнини на звѣздобройщината?

Ученій звѣздоброецъ забѣлѣзва що привличането, което реди небѣснитѣ вжрвежи е толкозъ по-слабо колкото тѣлата сж по-отдалечени едно 'отъ друго; Меркуръ, яко близо до слжнцето, прави възвръщането си най-малко прѣзъ три мѣсеца; неговата година е четвѣртината отъ нашата; Юпитеръ зима дванайсетъ наши години да са прѣобжрне околоржестъ слжнцето, като е унжтенъ отъ едно много по-слабо привличане; годината на Нептуна е отъ сто и шейсетъ пжти трайността на една отъ нашитѣ години. Едно слжнце като е отдалечено отъ друго едно слжнце най-малко двеста хиляди пжти раздалечтъ отъ земята до слжнцето, насрѣщното дѣяне между тѣя две свѣтила трѣбува да е отъ една яко малка слабостъ; най-сетнѣ, ако земемъ просторитѣ, които отдѣлятъ между-си мжглищата, тѣхното едноружно дѣяне ще бжде по-долу отъ сичко щото може постигне прѣсторката.

Е добръ! това дѣяне е было доста да распореди на витла купчинитѣ на мжглищата, за да ги свали кжмъ единъ общъ центръ, като оставя дыри отъ вжрвежтъ имъ вжрволицы, които са приблизывать и са обржщатъ околло общій купъ. За да станатъ тѣя прѣмѣстванеа, за да можтъ толкозъ муднитѣ вжрвежи да искаратъ толкова безкрайни пжтища, нѣма никаква математическа мисль и никаква аритметическа цифра, която може прѣдстави бройтъ на хиляди миліони миліарди вѣкове, потрѣбни за сбжднуването на такива изжршеванеа отъ толкова малки причини.

Нѣкой може на кжео да каже, че звѣздоброецтъ и слушащницата, слѣдъ като сж постигнали токо-речи безкрайността за платтъ и за просторътъ, настанали сж, за вѣмето, вѣчността на заминалото и бждността!

Добавяне на Бжмарско-Френскій Речникъ.

Багрило, *с. с.* la tienture.

Бывалица, *с. ж.* l'histoire, *sf.*

Гиздило, *с. с.* les atours *m.* le bijou.

Глума, *с. ж.* l'escapade, la farce, la blague.

Извлекъ, *с. м.* le puits.

Ковко, *прил.* malléable, *adj.*

Куда, *с. ж.* la bande, la troupe.

Лужни, *прил.* alacalin, *ine.*

Натжлчавамъ, *д. ил.* recommander.

Платъ, *с. м.* la matière; (en — de) *prép.* колкото са изниса до.

Подвжда, *с. ж.* le croît, l'accroît, l'éducation, *sf.*

Самохубавина, *с. ж.* beauté naturelle.

Самоѣдецъ, *с. м.* un fesse-maille.

Спонецъ, *с. м.* la colonne, le peler.

Ука, *с. ж.* la leçon; l'habitude, *sf.*

ПЛАТЪ ЗА БЪЛГАРСКА ГРАММАТИКА.

Съставни имена.

1. *Съществително съ съществително.*

Кржстопжтъ, срѣдорѣкъ.

2. *Съществително отъ говоръ съ прилагателно.*

Либедрагъ.

3. *Съществително съ говоръ.*

Виноберма, вихрогонъ, вѣлчоѣдина, главоболъ, гроздоберъ, джрводѣлецъ, джрвосѣкъ, звѣздоброецъ, каменодѣлецъ, листопадъ, лицемѣръ, мравоѣдина, мышоѣдина, очиболъ, сѣжичоглѣдъ, сжрцеболъ, тжрнакопъ, ушеболъ, хвалопрѣдъ.

4. *Прилагателно съ съществително.*

Братовчедъ, бѣлобладъ, бѣлоликъ, бѣлопола, выроглавъ, гологлавъ, дебелокора, джлгоухъ, живозерица, златоврѣхъ, златоустъ, клепоухъ, криво-кракъ, кривоокъ, кривошіа, мекнѣсть, младоженецъ, нжсоглавецъ, прѣсно-сола, русоокъ, сивоокъ, тжпнокора, червеноликъ, черноокъ, хлѣвоустъ, ягоглавъ.

5. *Прилагателно съ прилагателно.*

Блѣдожжлътъ, глухонѣмъ, лекоумень, остроумень, самодивъ, саможжръ, тжпоумень.

6. *Прилагателно съ говоръ.*

Близогледъ, кривогледъ, нжсогледъ, самовили, саможивъ, самоковъ, самораствлѣтъ, саморастъ, самоукъ, самоѣдецъ, скорозрѣйка, скороходъ.

7. *Бройни съ съществителни.*

Едноокъ, дволика, осмокракъ, станога.

8. *Говоръ съ съществително.*

Бори-мечка, вари-кличка, вжртоглавъ, вжртокжщникъ, гжрмидолъ, изгори-пита, исплюй-залагъ, коли-куче, ланни-муха, ланни-шаранъ, нехрани-май-ка, памти-вѣка, пробій-глава, прѣскокни-плѣтъ, нжрди-прахъ, развали-колы-ба, ритни-шѣпка, скоби-свежрва, стжрчи-опашка, цвѣтни-тржнь.

9. *Говоръ съ говоръ.*

Зель-далъ, иди-дойди, канни-ланни, стани-седни, стисни-пусни.

10. *Наречіе съ съществително.*

Зади-пгла.

Така споредъ сичките тыя съставни имена, свойщината на Българскій езикъ не прощава да речемъ: желѣзопжтъ, лѣтоструй, а желѣзенъ пжтъ, лѣтенъ струй, ако и да пріемвахме чрѣзь лѣто намѣсто година, и непознато струй намѣсто нашето си бжрзей, защото пжрвото имъ съществително е въ срѣденъ родъ.

